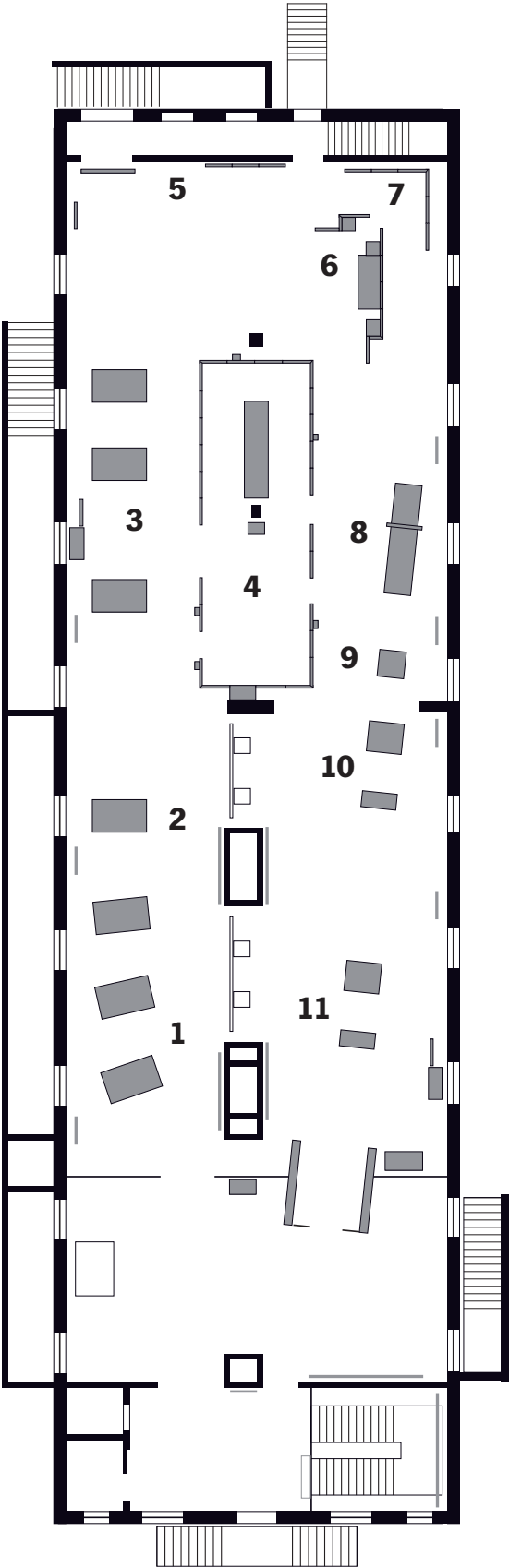

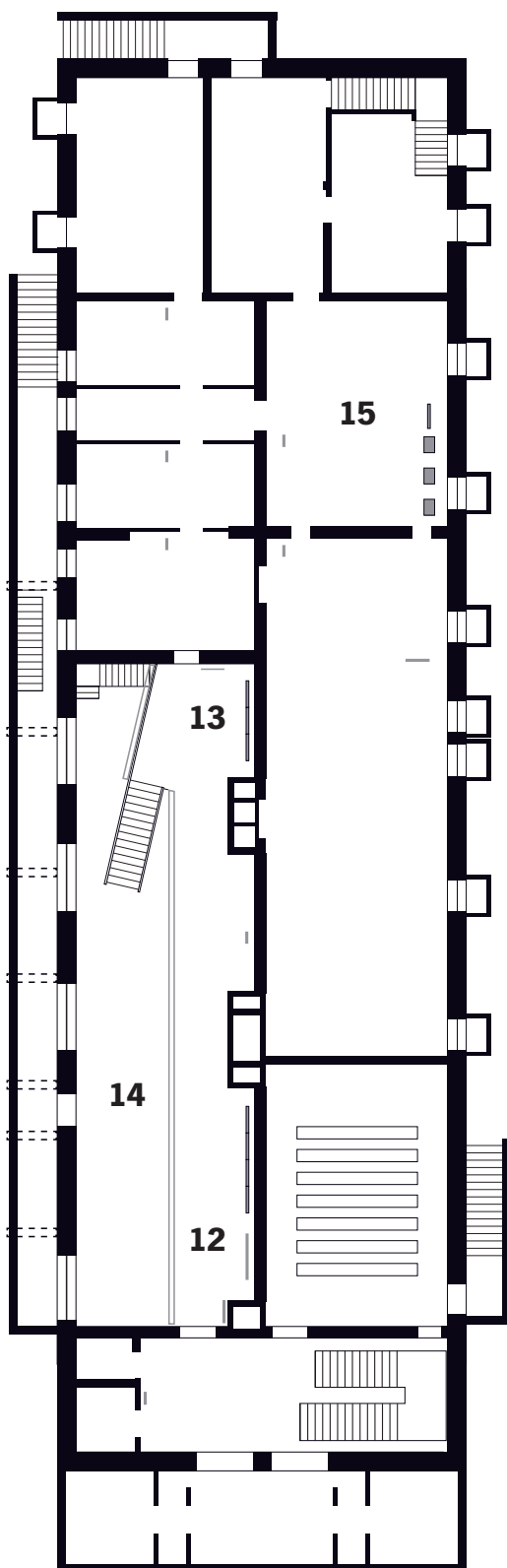
Koncentrační tábor Flossenbürg 1938–1945

Vybrané texty a fotografie z výstavy věnované historii tábora

Přízemí

	Strana
1 Do roku 1938 Flossenbürg – naleziště žuly	2
2 1938 Vznik koncentračního tábora Flossenbürg	6
3 1938–1940 Výstavba tábora	10
4 1938–1945 Koncentrační tábor – přežít či zemřít	18
5 1938–1945 Práce a smrt v kamenolomu	32
6 1938–1945 SS ve Flossenbürgu	36
7 Po roce 1941 Popravy a masové vraždy	42
8 1943 Koncentrační tábor Flossenbürg: Hospodářský faktor a zbrojařská výroba	48
9 1944 Koncentrační tábor Flossenbürg v posledním válečném roce	52
10 1942–1945 Pobočky koncentračního tábora Flossenbürg	56
11 Jaro 1945 Pochody smrti. Chaos. Osvobození.	62

Titulní snímek: Pohled na území koncentračního tábora, zima 1939/40
(mezery graficky doplněny)
Soukromý majetek

Koncentrační tábor Flossenbürg 1938–1945

Vybrané texty a fotografie z výstavy věnované historii tábora

Do roku 1938

Flossenbürg – naleziště žuly

Až do zřízení koncentračního tábora byl Flossenbürg jen vesničkou v kraji Oberpfälzer Wald. Díky zásobám žuly tu od konce 19. století vzniká řada kamenolomů. Flossenbürg se postupně stává dělnickou obcí. Zároveň v něm okolní svět objeví výletní cíl. Po nástupu nacistů k moci sehraji žula a hrad v dalších osudech Flossenbürgu zásadní roli.

Kamenická práce formuje zdejší sociální poměry, kulturu a sebepojetí místních obyvatel.

Výletníci si Flossenbürg spojují se zříceninou středověkého hradu, která stále více přitahuje i skupinky nacionalisticky a národovecky smýšlejících návštěvníků. V jejich očích se ruina poblíž hranic stavá obrannou baštou proti »slovanským národům«.

V souvislosti s nacistickými státními programy výstavby výrazně stoupne poptávka po žule. Moc v rukou nacionálních socialistů proto vítají stejně tak majitelé lomů jako dělníci.

Flossenbürgští dělníci na hradním návrší, 1896
Soukromý majetek

Steinpfalz

Flossenbürg před rokem 1933

4

Neplodná půda a bohatý výskyt žuly vynesly kraji kolem Flossenbürgu přívěsko »Kamenná Falc«, Steinpfalz.

Od konce 19. století se díky velkému rozmachu velkoměst a výstavbě dopravních cest žula stává žádaným stavebním materiálem. Na přelomu století proto ve Flossenbürgu vzniká řada kamenolomů. Pracovní podmínky dělníků jsou tvrdé, životní poměry jejich rodin mnohdy žalostné.

Pro zanícené vlastence a kritiky měšťanské kultury má ovšem Flossenbürg zcela jiný význam. Zřícenina středověkého hradu uprostřed rozsáhlých lesů pro ně ztělesňuje idylickou protiváhu industrializace a městského života.

Reklamní štít pivovaru Bergler, kolem roku 1930
Soukromý majetek

Flossenbürg, pohlednice, kolem roku 1920
Památník KT Flossenbürg

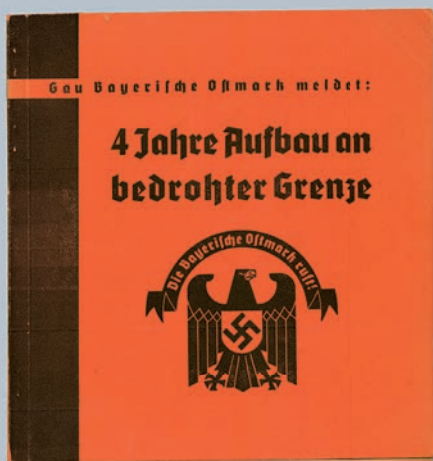
Senoseč ve Flossenbürgu, kolem roku 1920
Soukromý majetek

Než se nacionální socialisté dostali k moci, platil Flossenbürg dlouho za »rudou baštu«. Dokonce ještě po posledních svobodných volbách v roce 1933 se tu udržela rovnováha mezi křesťansko-agrárními kruhy, dělnickými stranami a nacionálními socialisty, kteří všichni dostali po třetině hlasů. Ale pak už nacionální socialisté ve Flossenbürgu získají rychle navrch. Na své monumentální stavby potřebují žulu, čímž napomohou znatelnému rozmachu obce. Krajina kolem Flossenbürgu souzní s nacionálně-socialistickým ideálem domoviny. A navíc vyhovuje i protičeské propagandě nacionálních socialistů o údajně ohroženém pohraničí.

Vývěska místních složek NSDAP, 1933
Památník KT Flossenbürg

»Z Čech dnes na nás číhá vážné nebezpečí.
Z Čech Evropě hrozí nové nájezdy asiatských
národů.«

Propagandistická brožura »Čtyři roky výstavby na ohrožené hranici« vydaná gauleiterem Bavorské východní marky (Bayerische Ostmark) Fritzem Wächterem, 1937

Památník KT Flossenbürg

Flossenbüřští kameníci před žulovým blokem určeným pro Národní památník Tannenberg, 1935

Soukromý majetek

1938

Vznik koncentračního tábora Flossenbürg

Koncentrační tábor Flossenbürg založila SS v květnu 1938 v době, kdy rozšiřovala celkový systém koncentračních táborů i jejich funkce. Lágry už nemají sloužit jen internaci a terorizaci politických protivníků nacionálního socialismu. Od nynějška chce SS z práce vězňů těžit i hospodářsky. Ve svých vlastních hospodářských podnicích hodlá vězně cíleně vykořisťovat při produkci stavebního materiálu. Za tímto účelem zakládá nové tábory, v nichž zavírá stále víc lidí.

V letech 1936/37 se začínají stavět nové koncentrační tábory. Vznikají tábory Sachsenhausen a Buchenwald. Při volbě nových míst hrají stále větší roli hospodářské zájmy SS. Flossenbürg je pro ni zajímavý velkými zásobami žuly.

Rozhodnutí o nové lokalitě padne v březnu 1938. Koncem dubna na místo přijíždějí první hlídky SS. 3. května na staveniště dorazí první transport se stovkou vězňů z koncentračního tábora Dachau. Koncem roku je v lágru už 1.500 vězňů.

Pohled na budoucí území tábora od hradu, polovina třicátých let
Památník KT Flossenbürg

Koncentrační tábor Flossenbürg

8

Dodávky žuly, kterými majitelé místních lomů zásobují nacionálněsocialistické velkostavby, upozorní na Flossenbürg představitele SS. U vedení této organizace se za zdejší lokalitu silně zasazuje vládní prezident Horní Falce, svobodný pán von Holzschuher. Znalecký posudek z března 1938 pak přesvědčí šéfa správy SS Oswalda Pohla a inspektora koncentračních táborů Theodora Eickeho. V květnu 1938 začnou vězňové stavět první baráky. Zpráva o nově zřízeném koncentračním táboře ve Flossenbürgu se rychle rozšíří po okolí.

První vztyčení vlajky ve Flossenbürgu, pohlednice z roku 1938
Bundesarchiv Berlin

Lobbista

Vládní prezident svobodný pán von Holzschuher, kolem roku 1936
Památník KT Flossenbürg

Manažer

Vedoucí správy SS Oswald Pohl, kolem roku 1942
Bundesarchiv Koblenz

Organizátor teroru

Inspektor koncentračních táborů Theodor Eicke, kolem roku 1933
Bundesarchiv Berlin

Beratungsgegenstand	Antragungen der Gemeinderäte - Nachbarn	Entscheidung des Bürgermeisters
1) Geld Mehrschulden- nach Flossbürg; hier Schlossberggranitwerke	Sitzung am Nach Kenntnisnahme des der Verfügung des Berichts- gleichen des Gemeinderates die tragten für den Mehrschulden ab- läßt eine klare Entscheidung den Geschäftsführer der Schloss- berg wegen Einstellung eines	6. Mai 1938 Gefallen der Berginspektion Flossbürg vom 21.3.38 sind am 21.4.38 02 1938 ist bei samtlicher Mit- teilung die mein noch den Bericht des Reichsamt- einsetzen im Jahr die Punkte Flossbürg, Mann, Hoff- treffen zu können. Darstelle gilt wegen der von berggranitwerke an den Gemeinderat gerichteten Flossbürg
2) Kanalisation der Flossbürg	Zum Antrag der Anlage wird von 30 cm tiefe Röhre gefertigt durch abgeleitet werden.	abgeleitet. Die Röhre in Flossbürg sollen im Flossbürg und hier 1 km. Flur der Flossbürg Flossbürg
3) Handwerksmeister	Nach Anwesen der Gemeinderäte im Flossbürg der Flossbürg Nachbarn zu richten.	Beratung der Flossbürg ein Flossbürg an die Flossbürg Gemeinderäte Flossbürg als Flossbürg Flossbürg
4) Flossbürg	In den Anwesen der Flossbürg Flossbürg unter der Flossbürg Flossbürg sind kein Flossbürg	Flossbürg wird im Flossbürg der Flossbürg eine Flossbürg, daß die beiden Flossbürg die Flossbürg Flossbürg Flossbürg

Zápis z jednání rady obce Flossenbürg, 20. července 1938
Obec Flossenbürg

Zcela veřejně

Koncentrační tábor Flossenbürg se nezřizoval vskrytu. O stavební zakázky se ucházejí firmy z celé říše. Obecní rada Flossenbürgu projednává územní požadavky SS. Už několik týdnů po příchodu prvních jednotek SS se jejich příslušníci účastní kulturního života obce.

1938–1940

Výstavba táboru

Počet vězňů koncentračního tábora Flossenbürg plynule roste. Jak přicházejí nové skupiny pronásledovaných, mění se zásadně skladba tohoto nuceného společenství. Dva roky po vzniku tábora stojí jeho ústřední budovy. Deutsche Erd- und Steinwerke (DESt), podnik řízený SS, vězně bezohledně vykořisťuje při těžbě žuly. Za dobu dosavadní existence tábora už jich zemřelo více než tři sta.

Prvními vězni ve Flossenbürgu jsou Němci – oběti zatýkacích akcí zaměřených proti takzvaným »kriminálníkům« a »asociálům«. Koncem roku 1938 k nim přibudou první političtí vězni. Po začátku války sem zavírají lidi ze všech obsazených zemí Evropy. V roce 1940 je registrován první židovský vězeň.

První fáze výstavby tábora v podstatě skončila, lom pracuje. V táboře žije přes 2.600 vězňů, počet úmrtí stoupá. SS zřizuje vlastní lágrové krematorium.

Areál koncentračního tábora Flossenbürg, 1940

Památník KT Flossenbürg

První vězni ve Flossenbürgu

12

1938: Jako »kriminálníci« v koncentračním táboře

V letech 1937/38 proběhly na rozkaz Heinricha Himmlera po celé říši zatýkácí akce. Pod záminkou »preventivního boje se zločinem« zatkla kriminální policie bez soudních procesů a na neurčitou dobu přes 10.000 mužů. Zadržené deportují do koncentračních táborů, kde jsou cíleně využíváni k výstavbě lágrového systému.

K obětem těchto akcí patří i první vězni koncentračního tábora Flossenbürg. Na přelomu let 1938/39 do tábora přichází necelá stovka takzvaných »profesionálních zločinců«. Musejí nosit zelený trojúhelník. Tou dobou však Flossenbürg ještě nepatří mezi tzv. umístovací tábory – všichni vězni už za sebou mají pobyt v jiném koncentračním táboře.

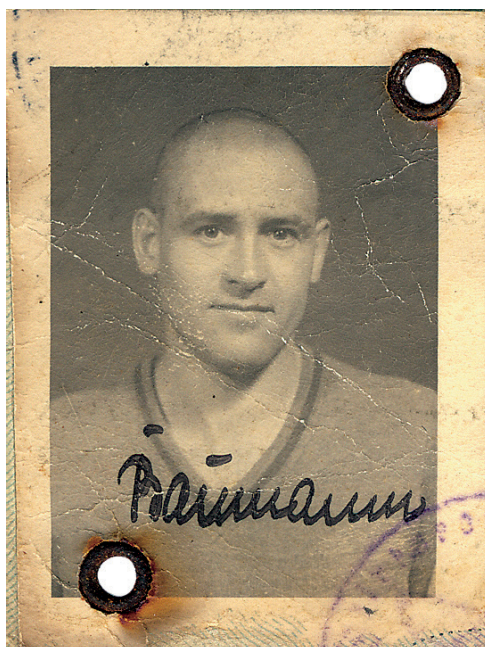
Josef Grell, identifikační snímek
kolínské kriminální policie, 1940
Hauptstaatsarchiv Düsseldorf

1939: Političtí vězni z Dachau

27. září dorazil do tábora ve Flossenbürgu transport s necelou tisícovkou vězňů z koncentračního tábora Dachau.

Jedná se převážně o politické vězně, což označuje červený trojúhelník na jejich oděvu. Část z nich už v koncentračním táboře strávila několik let.

Přesto je poměry ve Flossenbürgu i převaha »kriminálních« vězňů zaskočí. Úmorná práce v lomu, chlad a zcela nedostatečná strava vyvolají v zimě 1939/40 masovou epidemii. Ještě poté, co jsou 3. března 1940 přeloženi zpátky, zemřou někteří z nich v Dachau na následky pobytu ve Flossenbürgu.

August Baumann, kolem roku 1935
Památník KT Dachau

1940: Česká rukojmí

V lednu 1940 se ve Flossenbürgu objeví první zahraniční vězni. Z koncentračního tábora Sachsenhausen sem přeložili české studenty, kteří se v Praze a Brně účastnili protestů proti německým okupantům.

Jen o několik týdnů později se počet českých vězňů ve Flossenbürgu zvýší. Během pátrací akce po odbojářích Janu Smudkovi zatknou gestapo v západočeských Domažlicích 150 mladých mužů. Mají posloužit jako rukojmí v úsilí SS zlomit odpor na území Protektorátu Čechy a Morava. A jsou to první vězni, kteří se do koncentračního tábora Flossenbürg dostanou přímo, a nikoli oklikou přes jiný lágr.

Jan Beláček, identifikační snímek politického oddělení koncentračního tábora Flossenbürg, 1940

Mezinárodní pátrací služba Červeného kříže, Bad Arolsen

Jan Beláček patřil k prvním neněmeckým zajatcům koncentračního tábora Flossenbürg. 18. ledna 1940 ho sem spolu s deseti dalšími českými studenty na pokyn SS poslali z koncentračního tábora Sachsenhausen. V rámci amnestie vyhlášené u příležitosti prvního výročí vzniku »Protektorátu Čechy a Morava« ho 31. května 1940 z tábora propustili.

Výstavba tábora

14

Koncentrační tábor Flossenbürg věžňové stavěli na strmém, hornatém podkladě. S pomocí nejjednodušších prostředků museli pozemek zplanýrovat, vybudovat terasy a posléze postavit baráky a další budovy. Na sklonku roku 1938 už mají místní příslušníci SS i vězeňský tábor k dispozici přes 20 dřevěných baráků. Mnoho důstojníků obývá prostorné rodinné domky v nové osadě SS vedle lágru. Zato ve vězeňských blocích je od samého počátku dusivé těsno.

Od roku 1940 plánuje vedení tábora, že areál lágru výrazně rozšíří. Cílem je citelně zvýšit jeho kapacitu. Ve skutečnosti se však realizuje jen několik stavebních projektů.

Razítko a kladivo, která používalo vedení stavby koncentračního tábora Flossenbürg
Památník KT Flossenbürg

Pohled na území koncentračního tábora, zima 1939/40

(mezery graficky doplněny)

Soukromý majetek

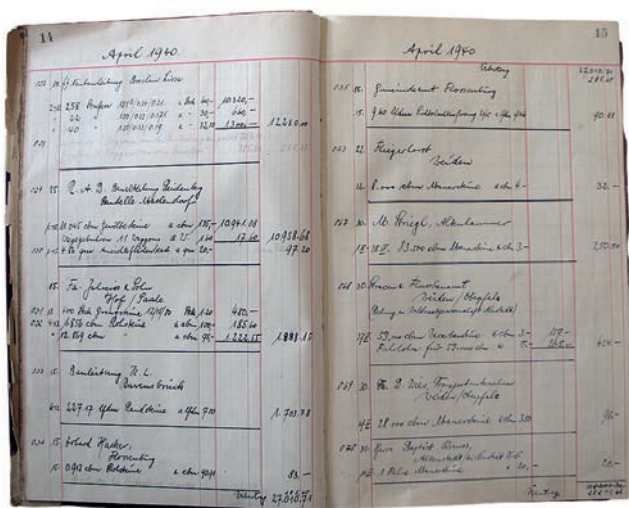

Pracovní komando vězňů koncentračního tábora Flossenbürg,

snímek pořízený příslušníky SS okolo roku 1942

Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam

DEST má především dodávat stavební kámen na olbřímí stavební projekty, které Hitler plánuje pro Berlín a další německá města. Skutečnost vypadá jinak. Táborové kamenolomy poskytují ve velkém suroviny na stavbu silnic. I přes nepatrnou produkci vysoce cenných opracovaných stavebních kamenů je flossenbüřský lom – na rozdíl od většiny ostatních závodů DESTu – ziskový.

Kniha dodávek společnosti DEST Flossenbürg, 1939/40
Památník KT Flossenbürg

1 Správa DESTu

2 Kamenické dílny

3 Schody do lomu

4 Velení pracovního komanda

5 Strážní domek

6 Centrální sklad

7 Sklady

8 Strojovna I

9 Strojovna II

10 Kovárna

11 Zámečnická dílna

12 Truhlářská dílna

13 Garáže

14 Civilní hala (zřízena pro leteckou výrobu)

15 Hala Delta (zřízena pro leteckou výrobu)

Kamenolom koncentračního tábora Flossenbürg, letecký snímek 1945
Památník KT Flossenbürg

1938–1945

Koncentrační tábor – přežít či zemřít

Vězni koncentračního tábora žijí v neustálém smrtelném ohrožení. Jejich každodenní život je nelidský. Musí snášet ponižování a útlak. Musí pracovat až do vyčerpání. Mnozí se udřou k smrti. SS v táboře nastoluje systematický teror a násilí. Politických, sociálních a kulturních protikladů mezi vězni se snaží využívat ve vlastní prospěch.

Mezi roky 1938 a 1945 bylo v koncentračním táboře Flossenbürg a jeho pobočkách vězněno zhruba 84.000 mužů a 16.000 žen z více než 30 zemí. Každý z nich musel nosit vězeňský oděv opatřený číslem a barevným trojúhelníkem.

Během války se životní podmínky vězňů drasticky zhoršují. Počet nemocných a mrtvých nepřetržitě roste. Šance na přežití stále víc závisí na věžňově pracovní schopnosti. Koncem roku 1943 do Flossenbürgu dorazí velké transporty. Hlavní tábor je přeplněný. Řadu vězněných přeloží do pobočných táborů. Většina vězňů se vyrovnává se zásadní otázkou: »Jak přežiji následující den?«

Nástup na jídlo v lomu, fotografii pořídil příslušník SS, 1942
Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam

Dokumenty Félix de Carvès, 1943-1944

Památník Yad Vashem, Jeruzalém

Félix de Carvès deportují v červenci 1944 z Bordeaux nejdříve do koncentračního tábora Dachau, kde mu jako politickému vězni přidělí číslo 78165. O měsíc později ho přeloží do hersbrucké pobočky koncentračního tábora Flossenbürg. Po návratu do hlavního tábora 16. ledna 1945 Félix de Carvès ve věku třiceti let umírá.

Kovové známky s číslem vězně sloužily k označení sáčku na movitosti, archeologický nález, 2001 a 2002

Památník KT Flossenbürg

Movitosti

Po příchodu do koncentračního tábora Flossenbürg musí každý vězeň odevzdat všechny osobní věci včetně dokladů. Tomuto majetku vězňů se říká movitosti. Civilní šaty nově příchozích vězňů se uloží do látkových pytlů označených číslem. Jen málokterý vězeň dostane šaty a doklady zpátky.

Ota Matoušek: Před popravou ve Flossenbürgu, nedatováno
Památník Terezín

Apely, k nimž musejí vězni dennodenně nastupovat, jsou nástrojem teroru. Příslušníci SS při nich kontrolují počet vězňů a zaznamenávají mrtvé. Sčítací apely se provádějí brzy ráno a večer. Vězni při nich musejí mnoho hodin stát ve sněhu a mrazu, anebo v urputném vedru.

Kápoové je běžně bijí dřevěnými klacky. Na apelplacu u šibenice se obyvatelé tábora musejí shromažďovat i při popravách. Kromě toho SS-mani nařizují i trestné apely; to se pak stojí do úmoru. Mnoho oslabených vězňů se přitom zhroutí.

Fernand van Horen: Bez názvu, nedatováno
Památník KT Flossenbürg

»Na bloku jsme rozhodně usínali až kolem půlnoci. A protože nás bylo hodně a neměli jsme dost pryč, spali jsme po čtyřech. Po čtyřech v jedné posteli. Nemohli jsme se pořádně natáhnout, museli jsme spát skrčení na bobku.«

Jan Přidal, od ledna 1945 vězeň koncentračního tábora Flossenbürg

Ota Matoušek: Večer na bloku, Flossenbürg 1943

Památník Terezín

Z rozkazu SS měli vězni na hlavě vyholený pruh, lágrovým žargonem nazývaný »Läusestraße« (silnice pro vši): nástroj označení, ale i ponižení.

Vězni žijí v systému extrémní nerovnosti. Organizace SS tu nastolila nucené společenství v duchu nacionálněsocialistické rasové ideologie. Na špici vězeňské hierarchie stojí němečtí »kriminální« vězni. Příslušníci SS je používají ke kontrole a ostraže. V takové pozici náleží vězňům privilegia, která využívají různými způsoby.

Postavení v táboře určuje národnostní příslušnost a vězeňská kategorie. Nejvíc SS-mani a kápové šikanují vězně ze Sovětského Svazu a Židy. Úlevu v nelidském každodenním životě přináší přátelství a vzájemná pomoc. Nejspíš se sdruží vězni téhož národnostního, politického či kulturního původu. Nezaniknout v mase, zůstat člověkem – tak vězni popisují svou snahu přestát.

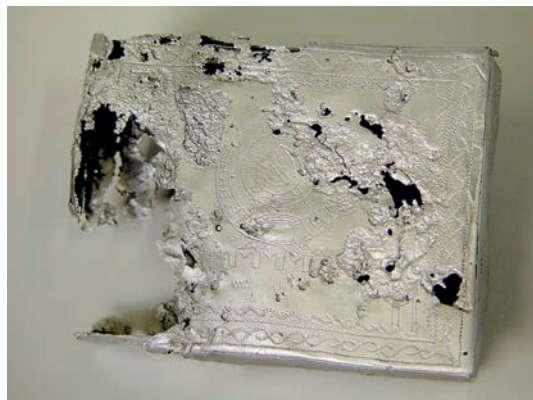
Vzepřít se ničivému táborovému teroru je pod nepřetržitou hrozbou těžké. Přžít člověk mnohdy může jen na úkor druhých.

Karty českého vězně Jiřího Švehly, 1944

Památník Terezín

Tuto karetní hru si Jiří Švehla vyrobil v pobočném táboře Lengenfeld ze starého papíru. Ve Flossenbürgu a řadě jeho poboček ho věznili od roku 1940 až do osvobození.

Hliníková krabička, archeologický nález, 2002

Památník KT Flossenbürg

Vězni si tajně zhotovovali krabičky z hliníku používaného ve Flossenbürgu k výrobě letadel. Do plechovek si patrně schovávali cigarety.

»Prostředky přežití«

Kreslit, psát básně či vyrábět drobné předměty mohou vězni jen tajně. Při prozrazení hrozí tvrdé tresty.

Předměty každodenní potřeby pro vězně představují skutečné klenoty a důležité »prostředky přežití«. Pomáhají jim uchovat si vlastní identitu a důstojnost, jakož i zbytky vzpomínek na dřívější život. Podobné předměty také skýtají cennou možnost směny za chléb a polévku.

Richard Grune: Solidarita – vězeň podpirá vyčerpaného kamaráda, 1945
Památník KT Flossenbürg

Vnější kontakty

Pošta z domova je pro řadu vězňů životně důležitá. SS povoluje nejvýš dva dopisy měsíčně. Napsané v němčině. Veškerá pošta, která do tábora přichází a která ho opouští, podléhá lágrové cenzuře. Balíky příslušníci SS vyplení dřív, než je dostanou vězni. Trest »zákazu pošty«, který SS-mani používají, vězně těžce stihá. Řada z nich je z poštovního styku šmahem vyloučena.

Dopis Henriho de Champagny manželce, 27. února 1944
Památník KT Flossenbürg

Francouzský vězeň Henri de Champagny v dopisu žádá, aby mu žena poslala potraviny. V únoru 1944 ho z koncentračního tábora Buchenwald přeložili do Flossenbürgu. Tři týdny poté, co napsal tento dopis, byl mrtev.

Násilí provází veškeré dění v táboře a formuje každodenní život vězňů. Příslušníci SS je trýzní a ponižují. Bez okolků sahají znovu a znovu k projevům síly. Tato svévole zvyšuje bezmocnost vězňů, kteří jsou SS-manům, ale i kápům vydáni zcela na pospas.

Prohřešky proti táborovému pořádku SS potírá pomocí promyšleného systému, k němuž patří zastavení přidělu stravy, trestné apely, jakož i vězení a bití. Následkem takových trestů vězni často umírají. Pro výstrahu SS-maní pořádají před očima všech vězněných popravy na apelplace.

Georg-Hans Trapp: Bez názvu, nedatováno
Soukromý majetek

Ota Matoušek: Ranní odchod do práce, Flossenbürg 1943
Památník Terezín

Prémie

Ve snaze zvýšit pracovní výkon vězňů koncentračního tábora zavedou představitelé SS prémiový systém. Za dobré pracovní výkony obdrží vězeň prémiové poukázky. Ty může směnit za stravu navíc, za kuřivo či návštěvu táborového nevěstince. Tyto poukázky se mnohdy vydávají svévolně. Židé je nesmí dostávat v žádném případě.

Se zavedením prémiového systému zřizuje SS v koncentračních táborech nevěstince. Ve Flossenbürgu nutí od července 1943 k prostituci vězenkyně koncentračního tábora Ravensbrück.

Prémiová poukázka
Památník KT Flossenbürg

Konzentrationslager **Flossenbürg**
Politische Abteilung

Erklärung

Ich, der Häftling Josef Kollera
geboren am: 12.7.1904 in Büdingenfeld
wohnhaft in: _____
erkläre hiermit folgendes:

1. Ich werde mich nie gegen den Nationalsozialistischen Staat oder seine Einrichtungen, weder in Rede noch in Schrift wenden.
2. Sobald mir Handlungen gegen das jetzige Staatswesen, die NSDAP oder ihre Untergliederungen bekannt werden, verpflichte ich mich, dieses der Polizeibehörde sofort zu melden.
3. Ich habe mir im Konzentrationslager Flossenbürg weder eine Krankheit zugezogen noch einen Unfall erlitten.
4. Es ist mir bekannt, dass ich über Einrichtungen des Konzentrationslagers nicht sprechen darf.
5. Die mir bei meiner Festnahme abgenommenen Gegenstände habe ich zurückerhalten.
6. Ersatzansprüche kann und werde ich nicht stellen.
7. Ein Zwang ist bei Abgabe dieser Erklärung nicht auf mich ausgeübt worden.
8. Mir wurde aufgegeben, mich ~~sofort~~ bis auf Widerruf jeden Werktag bei der Ortspolizeibehörde meines Wohnortes, zu melden.

Flossenbürg, den -1. SEP. 1944
Kollera Josef
Unterschrift

Entlassung/Überführung angeordnet durch: _____
Von der Entlassung wurde benachrichtigt: _____
Häftling übernommen: _____

KL/74/443. II. 5000

Propouštěcí formulář Josefa Kollera, 1. září 1944
Památník KT Flossenbürg

Z celkového počtu více než sto tisíc vězňů koncentračního tábora Flossenbürg SS propustí jen několik stovek. Propuštění má nejrůznější důvody. Koncentrační tábor tak kupříkladu mohou opustit Svědci Jehovovi, pokud se zřeknou své víry. Homosexuálové se za příslib svobody musejí dát kastrovat. Některé vězně propustí v rámci amnestie. Příslušníci SS ovšem o »propouštění« mluví i v případech, kdy internované pošlou do jiných vězeňských zařízení nebo k armádě. Každý propuštěný se pod hrozbou nejtěžších trestů musí zavázat k naprosté mlčenlivosti.

Vězňové žijí pod stálou hrozbou zranění a nemocí. Trpí tělesným vysílením, zimou, vlhkem a hladem. V důsledku obrovské stísněnosti a nedostatečné hygieny je stíhají edémy, průjmy a epidemie. Nouzové péče se vězňům dostává v nemocničním baráku uvnitř tábora, na takzvaném revíru. Zda se vězni zdravotní péče dostane, závisí na jeho postavení v táboře. Některým revírovým kápům se podaří nemocným pomoci. Zato táboroví lékaři z řad SS na věznicích provádějí mučivé operace, kastrují je či vraždí. Mnoho nemocných vězňů se vědomě snaží nemocničnímu baráku vyhnout. Počátkem roku 1945 se revír i sousední bloky umírajících zaplnily k prasknutí.

Georg-Hans Trapp: Bez názvu, nedatováno
Soukromý majetek

Lžíce, kalíšek a miska, archeologický nález, 2002

Památník KT Flossenbürg

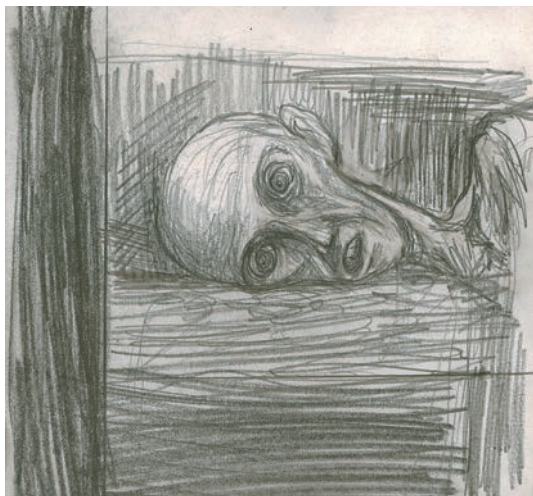
Do kalíšku vyryl své jméno francouzský vězeň Guy Pinardon.

Gestapo ho zatklo v červnu 1943 v Beaulieu-lès-Loches.

V květnu 1944 přichází do Flossenbürgu, kde 6. listopadu 1944 umírá.

»A nejhorší bylo, že neměli dost ešusů, a proto jsme první ráno dostali čaj do jednoho ešusu čtyři. Tak jsme si čtyři stoupili okolo a každý se z něho bez lžice napil. Oběd jsme dostali až večer. I ten jsme snědli z jednoho ešusu. Strava byla strašlivě chudá, prostě nic, taková udržovací porce, spíš abychom do sebe vůbec něco dostali.«

Jan Přidal, od ledna 1945 vězeň koncentračního tábora Flossenbürg

Vittore Bocchetta: Per crematorio (Pro krematorium), 1986
Soukromý majetek

Bývalý vězeň s americkým vojákem před spalovací pecí,
US Army Signal Corps, 30. dubna 1945
National Archives, Washington D.C.

Každodenní život v táboře je poznamenán smrtí. Desetitisíce vězňů čeká mučivý konec. Zahubí je hlad, mráz, anebo nemoci. Mnohé svévolně ubijí či zastřelí příslušníci SS. Jiní padnou za obětí cíleným smrticím akcím.

S umírajícími a mrtvými zachází SS cynickým, dehonestujícím způsobem. Smrtelně nemocné nechává na pospas vlastnímu osudu, mrtvolu pro ni představují odpad. Ve Flossenbürgu a některých jeho pobočkách pálí SS-mani mrtvé ve vlastních krematoriích či na hranicích.

Ve flossenbüřském táborovém komplexu přišlo o život nejméně 30.000 lidí. Většina z nich, asi 25.000, umře od podzimu 1944. Zničí je vražedné životní podmínky, anebo je zavraždí ještě krátce před osvobozením během pochodu smrti.

»Když jsem tedy tady ve Flossenbürgu musel nosit mrtvolu do krematoria, viděl jsem oheň a dýchal nasládlý pach spáleného masa. Při pohledu na hořící těla jsem najednou pocítil strašlivý smrtelný strach, který jsme jinak, v zájmu sebezáchovy, museli dusit otupělou lhostejností. ›Skončím takhle i já?‹ říkal jsem si. ›A kdy?‹«

Ernst Bornstein, od února 1945 vězeň koncentračního tábora Flossenbürg

Šaty a čepice francouzské vězenkyně Eliane Jeanninové
Zapůjčila rodina Garreaurova

Typickým znakem vězňů koncentračního tábora je pruhovaný mundúr. Číslo a barevný trojúhelník musí nosit na viditelném místě na prsou a po straně na kalhotách. Mužský oděv sestává z kalhot, kazajky a čepice; ženy nosí šaty, někdy spodničku, a šátek. Oblečení často nesedí. Proti dešti a chladu takřka nechrání. Mnoho vězňů si je proto vykládá papírem. Pokud mundúry chybí, nosí zajatci civilní oděv opatřený značkou »KL«.

Žulový kámen s nápisem »Sauberkeit« (Čistota)
Památník KT Flossenbürg

»Existuje jediná cesta ke svobodě a jejími milníky jsou: poslušnost, píle, poctivost, řád, čistota, střízlivost, pravdivost, obětavost a láska k vlasti« – tak zněla sentence vyrytá do kamenů lemujících schody flossenbürského tábora. Všichni nově příchozí se ji musejí na nátlak SS-manů naučit nazpaměť. Její cynismus je nabíledni. Stejně jako heslo »Práce osvobozuje« slibuje vězňům svobodu, budou-li poslušní, pilní a budou-li se řádně chovat. Realita koncentračních táborů je zcela jiná.

1938–1945

Práce a smrt v kamenolomu

Ve flossenbüřském kamenolomu, který vlastnily Deutsche Erd- und Steinwerke (DESt), musely pracovat tisíce vězňů. Bez sebemenších bezpečnostních opatření, špatně oblečení a za každého počasí odklízají zeminu, odstřelují žulové bloky, tlačí vozíky a vláčí kameny. Nehody jsou na denním pořádku. Zima, tvrdá práce, zcela nedostatečná strava, svévole a násilí SS-manů a káp přivodí mnoha vězňům smrt.

Pracovní den v lomu trvá dvanáct hodin s jedinou krátkou přestávkou, kdy se vydává řídká polévka. SS-mani nutí vězně vláčet kameny celé hodiny dokola. Tyto trestní akce přežije jen málokdo. Když práce skončí, musejí vězni odnést mrtvé zpátky do tábora.

Táborový kamenolom představuje největší hospodářský závod Flossenbürgu. V polovině roku 1939 tu denně pracuje zhruba 850 vězňů, do roku 1942 jejich počet vystoupá téměř na 2.000. DESt zaměstnává na 60 civilních pracovníků, zaměstnanců správy, kameníků, řidičů a učňů. Řada z nich je s vězni v pravidelném styku.

Vězni koncentračního tábora před kamenickou dílnou č. 3, snímek pořízený příslušníkem SS asi v roce 1942

Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam

»Den co den byla spousta vězňů do večera »vyřízených«, to znamená, že je zranily padající kameny anebo klesli při práci. V žádném případě nesměli předčasně opustit pracoviště, nýbrž až do odchodu zůstali někde ležet, teprve pak je spoluvězni chytli za ruce a za nohy a do tábora je spíš dovlekli než donesli. Mrtvé a těžce zraněné jsme nosili na malých kamenných nosítkách, na nichž viseli přehození napříč.«

Walter Adam, 1939/40 vězeň ve Flossenbürgu

»Celý den jsme museli vláčet do kopce kamenné bloky, které jsme pak zase shazovali dolů, abychom je nanovo vlekli nahoru. Když večer mrzlo, polévali schody vodou a na druhý den jsme pak kameny vláčeli po ledu. Bylo to strašné.«

František Šulák, od 26. ledna 1945 až do osvobození vězeň Flossenbürgu

»Když jsme se večer vraceli z práce, musel každý z nás nahoru vyvléct obrovský balvan, kterými se dláždilo táborové prostranství. Ramena jsem měl rozedřená do krve a kazajku roztrhanou, protože tyhle ostré kameny se lámaly ze skály.«

Alfred Maletta, 1939/40 vězeň ve Flossenbürgu

Vězni při pozemních pracích, v pozadí skupinka SS-manů, snímek pořízený příslušníky SS kolem roku 1942
Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam

Zaměstnanci DEStu, vězni a kápoové v kamenolomu, snímek pořízený příslušníky SS kolem roku 1942
Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam

Vězni se před kamenickou halou č. 3 snaží zdolat těžké břemeno, snímek pořízený příslušníky SS kolem roku 1942
Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam

Snímky vznikly na objednávku SS. Mají dokládat zdánlivě plodnou práci ve flossenbüřském lomu a neukazují ani trestné oddíly, ani mrtvé. Životní poměry vězňů z nich přesto vysvítají: tvrdá práce, masové nasazení pracovních sil, úmorný transport žulových kamenů.

1938–1945

SS ve Flossenbürgu

Hlavní úkol SS (Schutzstaffel) spočíval ve správě a ostraze tábora. Na tuto práci byli nasazováni členové jednotek SS-Totenkopf. Příslušníci SS svou organizaci pokládali za ideologický řád a sebe za rasovou elitu. Říšský vůdce SS Heinrich Himmler vybudoval z SS ucelenou organizaci, jejíž úkoly sahaly od osídlovací politiky až k »potírání nepřítele« a systematickému vyvražďování příslušníků takzvaných »méněcenných ras«. SS navíc disponovala vlastními hospodářskými podniky.

V koncentračním táboře se příslušníci SS-Totenkopf dělí na komandanturu a strážní prapory. V čele tábora stojí velitel. Ten spolu s podřízenými útvary rozhoduje o osudu vězňů. Mužstva SS zabezpečují dozor nad vězni.

Ve velícím štábu koncentračního tábora Flossenbürg pracuje asi 90 příslušníků SS. Strážní jednotky tvoří na jaře 1940 zhruba 300 mužů. S výstavbou pobočných táborů vzroste jejich počet asi na 2.500 mužů a 500 žen v roce 1945. Po začátku války odchází řada mladších příslušníků SS na frontu. Vedení SS proto do koncentračních táborů nasazuje starší muže, vojáky luftwaffe, příslušníky jiných národů a ženy. Většinu SS-manů stihl po válce za zločiny ve Flossenbürgu jen nepatrný trest.

Příslušníci SS sloužící v koncentračním táboře Flossenbürg, září 1938
Památník KT Flossenbürg

Každodenní pracovní náplň komandantury SS stojící v čele tábora tvoří administrativa. Pracovníci administrativy SS se rozhodujícím způsobem podílejí na zločinech. Jsou zodpovědní za záměrně nedostatečné zásobování vězňů potravinami a léky. K jejich byrokratické rutině patří ty nejbrutálnější tresty, vraždy vězňů i administrativa mrtvých. Pro drtivou většinu příslušníků SS představuje ostražka vězňů každodenní chléb. Většina strážných vnímá vězně jako anonymní masu. Zločiny jsou na denním pořádku.

Velitelé

Jakob Weisenborn,
Karl Künstler, Karl Fritsch,
Egon Zill, Max Koegel

Max Koegel, po roce 1941
National Archives, Washington D.C.

Max Koegel velel koncentračnímu táboru Flossenbürg od května 1943 do dubna 1945. Za jeho působení se flossenbüřský lágr rozšířil a vznikla široce rozvětvená síť více než 90 pobočných táborů. Jen během prvních čtyř měsíců roku 1945 zemřelo 15.000 vězňů.

Pobočníci

Kurt Hansen,
August Harbaum,
Ludwig Baumgartner

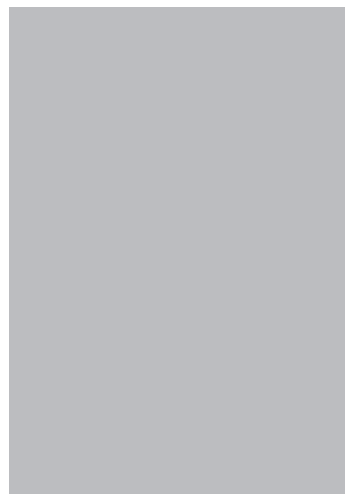

Ludwig Baumgartner, 1939
Bundesarchiv Berlin

Ludwig Baumgartner byl pobočníkem v koncentračním táboře Flossenbürg od února 1940 do dubna 1945. Vězni se ho báli. Baumgartner vězně střílel a svévolně vraždil.

Vedoucí politického oddělení

Wilhelm Faßbender,
Fritz Mulhaupt,
Konrad Blomberg

Wilhelm Faßbender stál od října 1938 do října 1943 v čele politického oddělení. To bylo prodlouženou rukou kriminální policie a gestapa a v táboře patřilo k nejobávanějším institucím. Jeho zaměstnanci vězně mučili, aby si na nich vynutili přiznání.

Vedoucí tábora ochranné vazby

**Johann Aumeier,
Karl Fritsch**

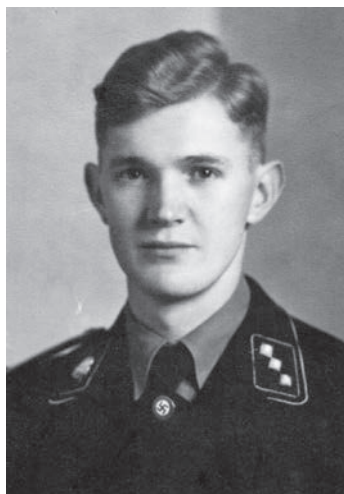

Karl Fritsch, kolem roku 1943
Hauptstaatsarchiv Düsseldorf

Karl Fritsch působil ve Flossenbürgu od ledna 1942 do října 1944 jako vedoucí tábora ochranné vazby a zástupce velitele. Jeho podřízení z řad SS se na věznicích dopouštěli nesčetných krutostí. Fritsch, známý jako sadista, teror vůči vězňům podporoval.

Vedoucí správy

**Heinz Ritzheimer,
Otto Brenneis,
Hermann Kirsammer**

Hermann Kirsammer, kolem roku 1939
Bundesarchiv Berlin

Hermann Kirsammer měl od října 1943 do dubna 1945 jako velitel správy na starosti ubytování a stravu vězňů. Je spoluzodpovědný za smrt mnoha tisíců vězňů v důsledku hladu a mrazu.

Táboroví lékaři

**Dr. Walter Weyand, Dr. Fritz Baader,
Dr. Max Popiersch, Dr. Josef Hattler,
Dr. Oskar Dienstbach, Dr. Hofmann,
Dr. Alfred Schnabel, Dr. Richter,
Dr. Hermann Fischer**

Dr. Alfred Schnabel, nedatováno
Bundesarchiv Berlin

Schnabel byl táborovým lékařem koncentračního tábora Flossenbürg od srpna 1942 do září 1944. Trpěl přestupky, jichž se příslušníci SS a kápoové dopouštěli na věznicích. Schnabel vězně kastroval a vraždil smrticími injekcemi.

Příslušníky SS působící v koncentračním táboře pojily s obcí Flossenbürg velmi silné administrativní, hospodářské i sociální vazby. Po zřízení tábora se počet obyvatel obce zdvojnásobil. Až do září 1942 spadá pod obecní matriku registrace lágrových mrtvých. Místní podniky profitují z potřeb SS. Obyvatelé mohou využívat služeb lékařů SS. Stejně tak mají dovoleno navštěvovat kino náležející místní jednotce. Příslušníci SS se zase jako podnájemníci zabydlují v četných soukromých domech. Bezprostřední okolí využívají k odpočinku, tráví tu volný čas a účastní se nejrůznějších slavností.

Slavnostní odhalení pomníku Padlým bojovníkům na flossenbüřské návsi za účasti příslušníků SS, 25. října 1942
Obec Flossenbürg

Ludwig Buddensieg se synem, 1942

Památník KT Flossenbürg

Důstojník SS Ludwig Buddensieg se synem na výletě k zřícenině flossenbüřského hradu. V pozadí lze rozeznat osadu SS i koncentrační tábor.

Vězni příslušníky SS vnímali jako surové vykonavatele rozkazů. Uniformovaní muži představovali pro většinu z nich nevypočitatelnou a anonymní hrozbu. SS-man v dohledu značí nejvyšší nebezpečí. Je nutno stále počítat se spontánním či nařízeným násilím.

Jen málokterého příslušníka SS znají vězni jménem. Zvláště obávaní SS-mani dostávají přezdívky. Šéfu tábora ochranné vazby Fritschovi, neblaze proslulému nevypočitatelností, pedanterií a surovostí, se pohrdlivě říká »Smítko«. Ironie pro vězně představuje mnohdy jedinou možnost, jak obhájit sebe sama tváří v tvář všemocné SS.

Miloš Volf: »Dřeváky proti holinkám«, 1944

Památník KT Flossenbürg

Na karikatuře zachytil český vězeň Miloš Volf sebe sama. Ukazuje mocenský poměr mezi SS a vězni, přičemž však SS-mana redukuje na pouhé holínky.

Bruno Furch: »Bock« (Mučící lavice), nedatováno

Památník KT Flossenbürg

Po roce 1941

Popravy a masové vraždy

V koncentračním táboře Flossenbürg umírali vězni od počátku. Hlady, zimou anebo jako oběti svévolných vražd. Každého, kdo se pokusil utéct nebo se dopustil údajné sabotáže, čeká pro výstrahu oprátka na apelplacu. Počínaje únorem 1941 vraždí SS určité skupiny vězňů ve velkém.

Masové vraždy se SS snaží vykonávat potají. Přesto neprojdou bez povšimnutí. Vězni vidají popravčí čety SS v táboře. Někteří spoluvězni zmizí beze stop. Nosiči mrtvol a obsluha krematoria musejí odstraňovat tělesné pozůstatky zavražděných. Vězeňští písaři škrtačí jména v seznamech.

V cílených akcích SS vraždí polské vězně, zahraniční nuceně nasazené, sovětské válečné zajatce a nemocné, staré či handicapované vězně koncentračního tábora. Krátce před koncem války se mezi oběťmi objevuje řada odbojářů. Příslušníci jednotek SS působící v koncentračním táboře Flossenbürg se na systematickém vyvražďování podíleli nejméně ve 2.500 případech.

Popraviště vedle krematoria, US Army Signal Corps, 30. dubna 1945
National Archives, Washington D.C.

23. ledna 1941 dorazil do flossenbürského tábora transport takřka šesti stovek polských vězňů z koncentračního tábora Osvětim. 6. února začali příslušníci SS část této skupiny cíleně vyhlazovat. Od února 1941 vyvraždí příslušníci SS během půl roku více než 200 polských mladíků a mužů. Vybrané vězně odvedou po večerním apelu do budovy vězení. Tam kandidáti smrti stráví poslední noc. Následující ráno je popravicí četa u krematoria zastřelí. Důvody takových poprav jsou dodnes neznámé. Počínaje vraždami těchto polských zajatců se koncentrační tábor Flossenbürg stává místem, kde se plánovitě likvidují určité skupiny osob.

Der 1-Standardarzt
Flossenbürg

Flossenbürg, den 13. Juni 1941

Anteilstliche Bescheinigung.

Am 13. Juni 1941 um 11,00 Uhr wurde der vom I. Schutzhaftlagerführer des K.L. Flossenbürg anerkannte Pole Nr. 3108 Sierakowski Sigmunt geboren am 1. August 1925 im Lissa auf Befehl RF-1 erschossen.

Personalien Sierakowski Sigmunt

geboren am 1. August 1925

im Lissa

Beruf: Arbeiter

Stand: ledig

Religion: katholisch

Vater: Franziska

Mutter: Leokadia geb. Hajama (tot)

Wohnort: hier unbekannt

Onkel: Stanislaw Hajama

Wohnort: F o s s e n b ü r g F r a n k e n g a s s e 3

Der 1-Standardarzt
Flossenbürg
als Arztarzt K.L.

X. X. X.
Oberarztarzt

Lékařský úmrtní list podepsaný lágrovým lékařem
SS MUDr. Oskarem Dienstbachem, 13. června 1941
Obec Flossenbürg

Šestnáctiletého Zygmunta Sierakowského a dalších pět jeho krajanů zastřelili 13. června 1941.

Abteilung 1
Geheim!

Der Einstellungsbescheid bei der Staatspolizeistelle Regensburg hat die nachgenannten russischen Arbeitskräfte als Häftlinge auf die in der Aufstellung schließliche gestrichelte unbrauchbaren Häftlinge ausgesondert.

Arbeits-Ido.	Überprüft am	Gesamtzahl	Arbeitsunbrauchbar	Überstellt am	weilchen Z.	exekutiert am
Amberg	15.10.41	10	-	-	-	-
Regensburg	26.11.41	32	3	17.12.41	Flossenbürg	17.12.41
Stettensdorf	18.11.41	37	10	11.12.41	"	11.12.41
Gräfensdorf	25.11.41	250	41	3.9.42	"	3.9.42
Groschlattenhofen	22.9.41	129	11	9.10.41	"	10.10.41
Grünbach	25.11.41	25	7	17.12.41	"	17.12.41
Immenreuth	24.11.41	80	6	9.10.41	"	10.10.41
Irrenlohe	15.11.41	18	7	11.12.41	"	11.12.41
Irnbach	30.9.41	60	6	16.10.41	"	17.10.41
Katharienthal	29.9.41	50	19	16.10.41	"	17.10.41
Immenreuth	25.11.41	23	8	17.12.41	"	17.12.41
Langenfeld	15.10.41	16	8	5.11.41	"	5.11.41
Leutnitz	15.9.41	50	4	2.10.41	"	3.10.41
Maritz	24.9.41	49	5	9.10.41	"	10.10.41
O. d. Farnberg	16.10.41	48	15	5.11.41	"	5.11.41
Donholz	19.9.41	50	5	2.10.41	"	3.10.41
Donholz	2.9.41	50	32	6.9.41	"	6.9.41
Donholz	16.9.41	34	7	2.10.41	"	3.10.41
Heersbach	11.10.41	400	100	10.11.41	"	10.11.41

Arbeits-Ido.	Überprüft am	Gesamtzahl	Arbeitsunbrauchbar	Überstellt am	weilchen Z.	exekutiert am
Grünbach	1.10.41	60	10	16.10.41	Flossenbürg	17.10.41
Stuln	19.9.41	247	12	2.10.41	"	3.10.41
Taiering	15.9.41	30	4	2.10.41	"	3.10.41
Vilshofen/Opf.	15.10.41	24	4	5.11.41	"	6.11.41
Weiden - Festkeller	29.9.41	150	17	2.10.41	"	3.10.41
		330	33			

Výňatek ze seznamu osob určených k selekci,
17. ledna 1942

Staatsarchiv Nürnberg

Od září do prosince 1941 prověřuje řízenské gestapo v Dolním Bavorsku a Horní Falcí pracovní komanda wehrmachtu. Jen za tuto dobu tu pod označením »nepotřebné živý« vybere 330 sovětských válečných zajatců. Ty pak v koncentračním táboře Flossenbürg postřílí. Celkem padne těmto popravám za obět více než 1.000 sovětských válečných zajatců.

Mnohonásobně vyznamenaný cyklista Eugen Plappert,
kolem roku 1930

Staatsarchiv Amberg

Pětapadesátiletý Eugen Plappert patřil od roku 1938 k vězňům koncentračního tábora Flossenbürg. Pro stáří a nervovou chorobu ho příslušníci SS společně s více než stovkou dalších zajatců odvezou do léčebného a zaopatřovacího ústavu v anhaltském Bernburgu. Všem takto vyselektovaným vězňům namluví, že je čeká ozdravný pobyt na statku. 12. května 1942 Eugena Plapperta v Bernburgu zavraždí plynem.

Popravy v táborovém vězení

46

7061	Russ	Litschunsky Nikolaj	† 8.5.44	24. März	44. 40. 200-
62	et. Kopf	Gladyshew Nikolaj	23. 8. 19		my killed on 9. 12. 44
63	Russ	Ternovskij Ivan	15. 7. 23	† S.B.	Mitkhin
64	"	Schirko Ivan	8. 9. 19	† 1.9.44	17 Arrest
65	"	Solovchuk Nikolaj	13. 12. 29	† S.B.	23
66	"	Schischuk Grigorij	24. 3. 16	† 25.8.44	5.
67	"	Arutjunjan Jakov	5. 5. 21	† S.B.	12. 15
68	"	Proshyk Alexander	17. 7. 28	† 29. 10	17 Arrest
69	"	Golov Nikolaj	18. 7. 18	† 1.9.44	Mölsen
7070	"	Spylshin Ivan	5. 5. 19	† 2.5.44	Mölsen
71	et. Kopf	Pennovskij Dmitrij	3. 3. 16	† 12. 7. 44	21
72	Pole	Levandovskij	5. 11. 10		Mölsen
73	Russ	Paulitschuk Nikolaj	10. 6. 12	† 17. 7. 44	17
74	"	Rizovskij Nikolaj	25. 4. 26		3. 12. 44
75	"	Rachd Petrov	9. 8. 22	† S.B.	5
76	Fr. u. P.	Delamare Eugene	23. 4. 13	† 1.5.44	Mölsen
77	Pole	Gorodovskij Sergej	12. 12. 12		Mölsen
78	Russ	Grubalij Ivan	25. 3. 14	† 8.5.44	Mölsen
79	"	Risovskij Nikolaj	3. 12. 21	† S.B.	21 Arrest
7080	"	Levanovskij Dmitrij	26. 4. 23	† 1.9.44	17 Arrest
81	Pole	Gepshovskij Nikolaj	5. 6. 19	† S.B.	Mölsen
82	Russ	Tolstoj Ivan	15. 4. 12	† S.B.	17 Arrest
83	"	Chernovskij Petrov	1. 1. 21	† 8.5.44	Mölsen
84	et. Kopf	Zaslavskij Nikolaj	15. 8. 19	† 8.5.44	Mölsen
85	Russ	Ogar Matvej	4. 5. 22	† 8.5.44	Mölsen
86	"	Shchegolevskij Nikolaj	23. 8. 22	† 12. 11. 44	
87	"	Smirnov Nikolaj	11. 3. 22		Benešova
88	"	Guric Dmitrij	10. 3. 25	† 8.5.44	Mölsen
89	"	Kafolsch Ivan	7. 4. 05	† 12. 7. 44	5
7090	"	Litschunsky Ivan	7. 4. 22		Mölsen

Dvůr vězeňské budovy,
US Army Signal Corps, květen 1945
National Archives, Washington D.C.

Výňatek z registrační knihy vězňů koncentračního tábora Flossenbürg,

1944

National Archives, Washington D.C.

V létě 1944 potlačili příslušníci SS vzpouru zoufalých vyhladovělých vězňů pobočného tábora Mülsen St. Micheln. 53 ruských vězňů poté zastřelili na dvoře flossenbürského vězení. Do registračních knih zaznamenali jejich popravu pod zkratkou »S.B.« jako »Sonderbehandlung« (zvláštní zacházení).

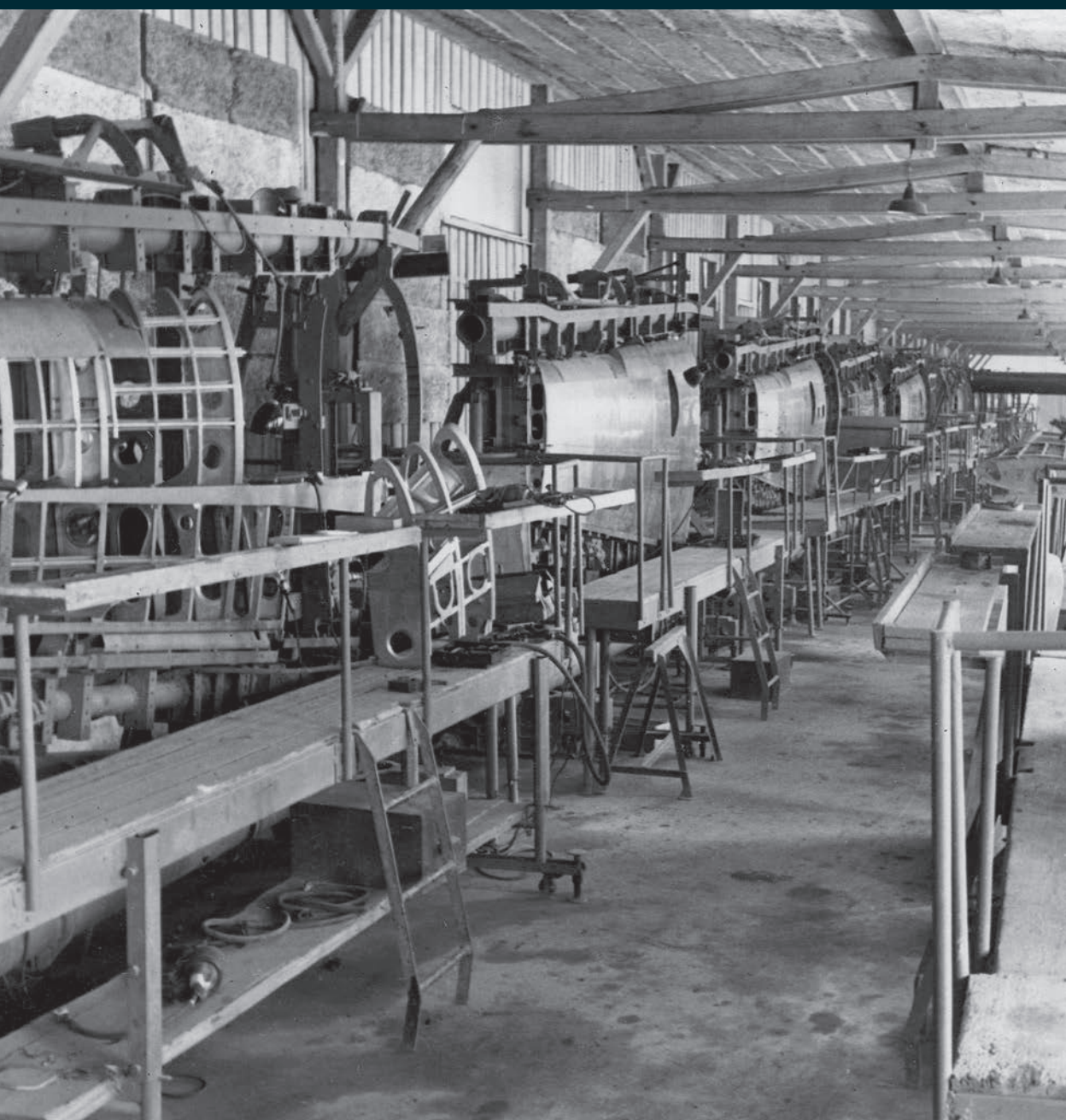
Muž v polské uniformě popraven oběšením, nedatováno

Soukromý majetek

Nuceně nasazené, kteří v Horní Falcí, Dolním Bavorsku či Francích neplnili své povinnosti, čekali trest smrti a poprava na pracovišti vykonaná popravčí četou koncentračního tábora Flossenbürg. Popravy oběšením museli provádět flossenbūrští vězni.

Snímky našel po osvobození koncentračního tábora Flossenbürg v jedné z budov SS americký voják Charlie Hollenbeck. Zachycují popravu nuceně nasazeného na neznámém místě v severním Bavorsku. Pro výstrahu musejí vraždě přihlížet nuceně nasazení pracující v okolí.

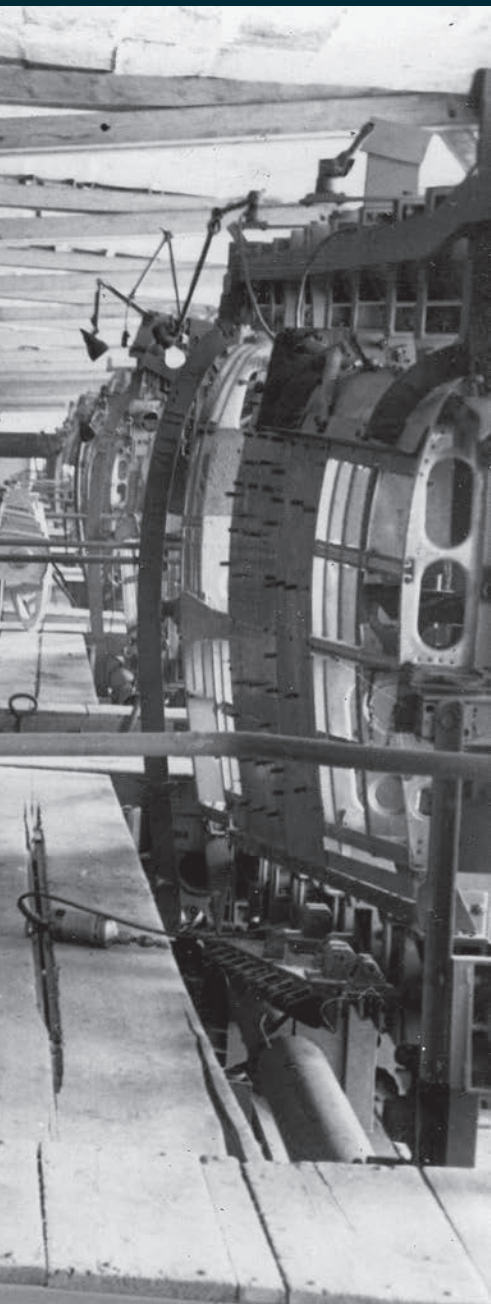
1943

Koncentrační tábor Flossenbürg: Hospodářský faktor a zbrojařská výroba

Koncentrační tábor Flossenbürg se rychle stal významným hospodářským prvkem regionu. Řada firem tábor zásobuje zbožím, jiné si na nejrůznější práce půjčují vězně. Od roku 1942 mohou pracovní sílu vězňů zneužívat už jen důležití dodavatelé zbrojního průmyslu. Počátkem roku 1943 přemísťuje do Flossenbürgu část své výroby řezenská továrna Messerschmitt.

Okolní podniky, úřadovny i soukromé osoby žádají od roku 1940 na velitelství Flossenbürgu vězně. Ti pak po určitou dobu pod dozorem vykonávají zemědělské a řemeslné práce.

Od roku 1942 se německé vedení připravuje na dlouhou válku. V únoru 1942 zakládá velení SS Hlavní úřad pro hospodářství a správu (Wirtschafts-Verwaltungshauptamt, WVHA). Tento centrální úřad má zajistit, aby věžňové pracovali už jen pro zbrojní průmysl. Řada firem přesunuje svou výrobu do koncentračních táborů. Roku 1943 také Flossenbürg přechází na zbrojní výrobu. V prostorách lomu musejí věžňové vyrábět a montovat díly pro stíhací letoun Me 109. Koncem války pracuje pro Messerschmitt přes 5.000 vězňů. Vlastní práce v lomu takřka ustanou.

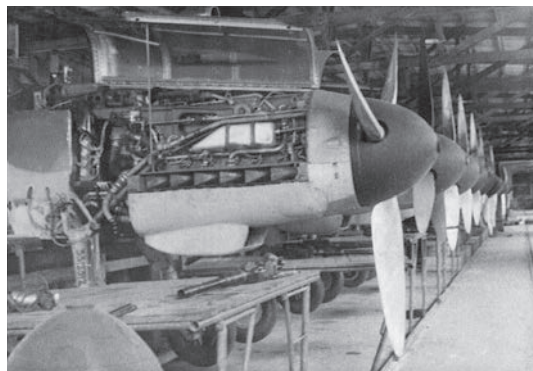

Výroba křidel ve Flossenbürgu, z fotoalba firmy Messerschmitt, kolem roku 1943
Památník KT Flossenbürg

Handwritten letter on lined paper, dated July 1941, addressed to Herr Sturmabfuhrer. The text is in German and discusses the author's situation and requests for help. The letter is signed Mathilde Völklová and Hildweinsreuth.

Handwritten letter on lined paper, dated July 1941, addressed to Herr Sturmabfuhrer. The text is in German and discusses the author's situation and requests for help. The letter is signed Mathilde Völklová and Hildweinsreuth.

Mathilde Völklová z Hildweinsreuthu žádá o přidělení vězňů na senoseč, červenec 1941
Bundesarchiv Berlin

Flossenbüřská výroba Messerschmittu, po osvobození tábora, 1945
Kleinman Family Foundation, Toronto

Plán na využití flossenbüřského lomu pro firmu Messerschmitt, jaro 1944
Památník KT Flossenbürg

Zbrojní výrobu označuje SS ve svých podkladech krycím názvem »2004«.

S nucenou prací pro zbrojní výrobu se změnily i životní podmínky vězňů. Nevyžaduje tolik sil jako práce v lomu. Vězni už nejsou vystavováni rozmarům počasí. Řada z nich proto o práci na výrobě letadel usiluje. Požadované technické znalosti přitom leckdy jen předstírají.

Brzy musejí vězni pro Messerschmitt pracovat čtyřicet hodin denně. Termíny výrobního cyklu je nutno přísně dodržovat, chyby se pokládají za pokus o sabotáž. Mnoho vězňů jen těžce nese fakt, že produkt jejich práce prospívá nepříteli a prodlužuje válku.

Rytá krabička, archeologický nález, 2002

Památník KT Flossenbürg

Krabička snad měla sloužit jako pouzdro na cigarety. Hliník pravděpodobně pochází z výroby letadel. Řada vězňů se ze surovin, z nichž se vyráběla letadla, snažila vytvářet předměty denní potřeby a měnit je za potraviny.

1944

Koncentrační tábor Flossenbürg v posledním válečném roce

V polovině roku 1944 začala SS koncentrační tábory v obsazené Evropě vyklízet. Do Flossenbürgu přicházejí obrovské vězeňské transporty. Tou dobou představují věžňové koncentračních táborů poslední použitelnou zálohu zbrojního průmyslu. Permanentní přeplněnost neustále zhoršuje podmínky v táboře. Koncem roku 1943 měl Flossenbürg přes 3.300 vězňů, o rok později už jejich počet přesáhl 8.000. 1. března 1945 je ve Flossenbürgu internováno 15.445 lidí.

V důsledku likvidace koncentračních táborů v Osvětimi, Groß-Rosenu a Plaszowě jsou do Flossenbürgu poprvé od roku 1942 zavlčeny tisíce židovských vězňů. Po neúspěšném varšavském povstání k nim přibude přes 3.000 Poláků.

Nově příchozí jsou ve Flossenbürgu umístěni na karanténní bloky. V každém z nich přebývá až 1.500 osob. Kdo je přidělen k pracovnímu komandu, musí ve Flossenbürgu pracovat pro Messerschmitt, nebo v jednom z řady nově zřízených pobočných táborů. Práce neschopné posílají příslušníci SS do bloků pro umírající (č. 22 a 23). Nemoci, hlad a vysílení vedou od zimy 1944 k prudkému nárůstu mrtvých. V žádném období existence tábora nezemřelo tolik vězňů jako za poslední rok války.

Tábor je přeplněn a vězni masově trpí

54

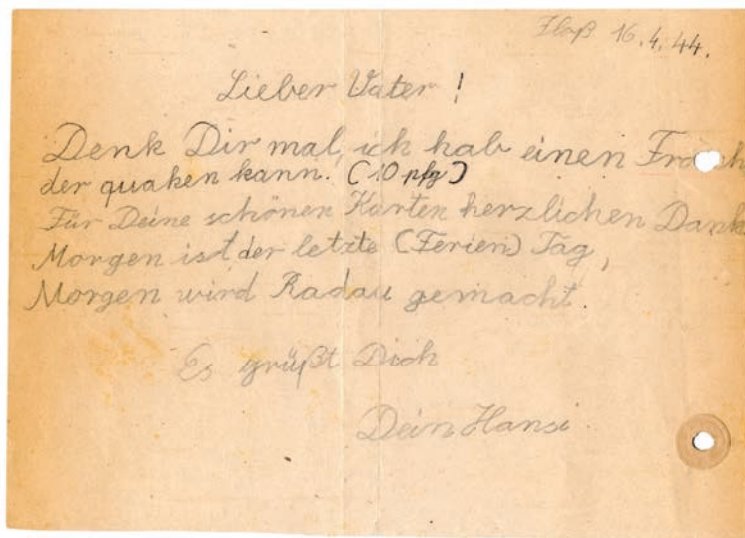
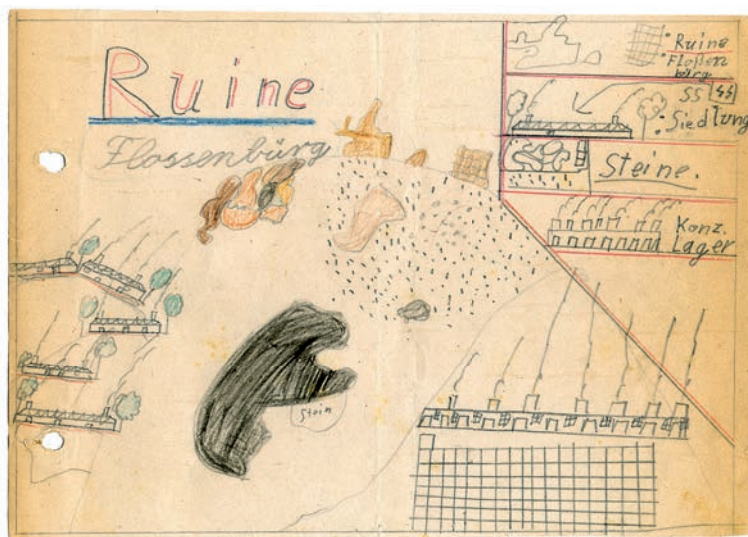
V posledním válečném roce představoval koncentrační tábor pevnou součást obce, kterou nemohl přehlédnout ani cizí příchozí. Takřka každý týden do tábora přicházejí velké transporty vězňů. Místním obyvatelům nezůstávají skryty ani pochody smrti táhnoucí vesnicí.

Ještě počátkem roku 1945 plánuje SS, že tábor rozšíří a postaví nové budovy, i mimo lágrové pozemky. Rostoucí počet vězňů v těchto záměrech nehraje žádnou roli; vězni se nadále tísní ve stávajících budovách.

80451	Lehenie	Szatmar	5. 6. 24	24. 8	24. 8
80452	Lehenie	Jan	5. 6. 24	24. 8	24. 8
80453	Lehenie	Poln	21. 10. 24	24. 8	24. 8
80454	Lehenie	Metegon	18. 9. 24	24. 8	24. 8
80455	Lehenie	Horan	14. 7. 24	24. 8	24. 8
80456	Lehenie	Jesit	14. 6. 24	24. 8	24. 8
80457	Lehenie	Poln	24. 4. 24	24. 8	24. 8
80458	Lehenie	Horan	5. 7. 24	24. 8	24. 8
80459	Lehenie	Jan	23. 5. 24	24. 8	24. 8
80460	Lehenie	Olivo	18. 10. 24	24. 8	24. 8
80461	Lehenie	Lehenie	10. 10. 24	24. 8	24. 8
80462	Lehenie	Imanuel	9. 6. 24	24. 8	24. 8
80463	Lehenie	Piotr	4. 8. 24	24. 8	24. 8
80464	Lehenie	Emile	20. 10. 24	24. 8	24. 8
80465	Lehenie	Pierre	20. 10. 24	24. 8	24. 8
80466	Lehenie	Anton	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80467	Lehenie	Eugene	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80468	Lehenie	Boleslaw	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80469	Lehenie	Edward	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80470	Lehenie	Boleslaw	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80471	Lehenie	Unschelant	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80472	Lehenie	Unschelant	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80473	Lehenie	Unschelant	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80474	Lehenie	Unschelant	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80475	Lehenie	Unschelant	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80476	Lehenie	Unschelant	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80477	Lehenie	Unschelant	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80478	Lehenie	Unschelant	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80479	Lehenie	Unschelant	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80480	Lehenie	Unschelant	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80481	Lehenie	Unschelant	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80482	Lehenie	Unschelant	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80483	Lehenie	Unschelant	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80484	Lehenie	Unschelant	10. 11. 24	24. 8	24. 8
80485	Lehenie	Unschelant	10. 11. 24	24. 8	24. 8

»Tehdy dorazily celkem tři až čtyři tisíce vězňů z Groß-Rosenu. U těch, kteří k nám přišli živí, jsme zaznamenali jména. Mrtvolu pochopitelně mluvit nemohly, ale museli jsme zaregistrovat i tyto vězně a i mrtví dostali svá čísla.«

Z výpovědi českého vězně-písaře **Miloše Kučery** během flossenbürského procesu v Dachau, 10. července 1946

Dopis Hanse Halbotha s kresbou tábora, 16. dubna 1944

Soukromý majetek

Osmiletý Hans utekl s matkou před nálety z Berlína k příbuzným do Floßu. Na procházce k flossenbüřskému hřbitovu viděl i koncentrační tábor. V dopisu otci pak kresbou zachytil to, co si mnozí později nechtěli přiznat: lágr a osada SS patřily k obrazu obce, stejně tak jako zřícenina hradu a žulové kameny.

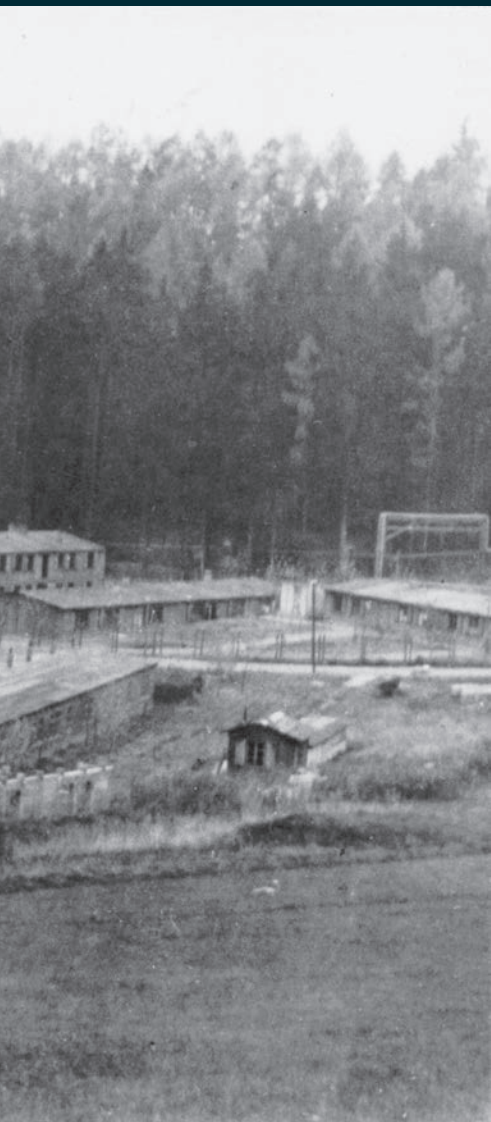
1942–1945

Pobočky koncentračního tábora Flossenbürg

Stejně jako jiné hlavní tábory stal se i koncentrační tábor Flossenbürg počínaje rokem 1942 centrálou široce rozvětveného systému lágrů. Takřka 90 jeho poboček leží mezi Würzburgem a Prahou, od severního Saska až k Dolnímu Bavorsku. 25 z nich je určeno pro ženy. Pracovní podmínky vězňů a jejich šance na přežití se extrémně liší.

Flossenbüřská komandantura poskytuje vězně jednotlivým podnikům a zařízením ve správě SS a zodpovídá za jejich ostrahu. Zajišťuje rovněž měsíční platby za jejich nucenou práci. Zpočátku ještě o umístění do určitého pobočného tábora rozhoduje povolání. Ke konci války už SS vězně mezi hlavním táborem a jeho pobočkami přesouvá zcela svévolně.

Většina pobočných táborů vzniká za účasti civilních úřadů a podniků. Místní obyvatelstvo je mnohdy poprvé konfrontováno s vězni koncentračního tábora. Těm často pomáhají váleční zajatci či nuceně nasazení. Tu a tam poskytnou vězňům potraviny i Němci, kteří také občas tajně pomohou doručit jejich dopisy příbuzným. Každodennímu životu vládne tvrdá práce a špatné zaopatření. Řada vězňů se, většinou neúspěšně, pokusí o útěk.

Pobočný tábor v českém Rabštejně/Rabstein, říjen 1944
Soukromý majetek

Nucená práce pro »Černý řád« Pobočné tábory pro SS

58

Vstup do norimberských kasáren SS, 1940

Stadtarchiv Nürnberg

V kasárnách SS sídlila od roku 1941 pobočka koncentračního tábora Dachau, která od června 1943 spadá pod koncentrační tábor Flossenbürg. Zhruba dvě stovky vězňů tu vykonávají stavební práce, někteří pracují jako ševci a krejčí pro Waffen-SS. Později musejí v Norimberku odklízet trosky po náletech a zneškodňovat bomby.

Porcelánové nádobí, výrobní řada úřadu »Schönheit der Arbeit« (Krása práce)

Zapůjčilo Muzeum porcelánu v Selbu

»Bohemia« v Nové Roli/Neu Rohlau vyráběla vysoce kvalitní porcelán. Podnik, který původně patřil židovským majitelům, získala roku 1940 organizace SS. Masová výroba zboží podobného vystavené ukázce má zajistit zisk. Proto tu od roku 1943 zaměstnávají několik stovek vězenkyň, které sem přeložili z Ravensbrücku. Od roku 1944 musejí ženy kromě porcelánu vyrábět i letadlové součástky pro firmu Messerschmitt.

Nucená práce pro válku Pobočné tábory zbrojního průmyslu

Výroba protiletadlových děl ve »strojárně« podniku Mitteldeutsche Stahlwerke Gröditz, nedatováno

Archiv Schmiedewerke Gröditz

V roce 1939 vybudoval podnik Frickova koncernu obrovskou halu určenou pro válečnou produkci. Od září 1944 tu vězni vyrábějí protiletadlová děla. Od civilních dělníků je odděluje zvláštní stěna. Přespávají v těsném podkroví »strojárny«. Z celkové počtu 1.000 vězňů pobočného tábora Gröditz jich více než dvě stovky zemřou.

Zápalný šrapnel ráže 8,8 cm s nárazovým zapalovačem, místo výroby neznámé

Zapůjčilo Vojenské muzeum v Drážďanech

Vězeňkyně řady pobočných táborů vyrábějí střelivo a roznětky – především do protiletadlových děl ráže 8,8 cm a do kulometů. Při práci s těžkými kovovými díly dochází k častým úrazům. Při plnění nábojnic se mnoho žen otráví.

Vyhlažování prací

Práce se stěhuje pod zem. Stavební plány posledního válečného období.

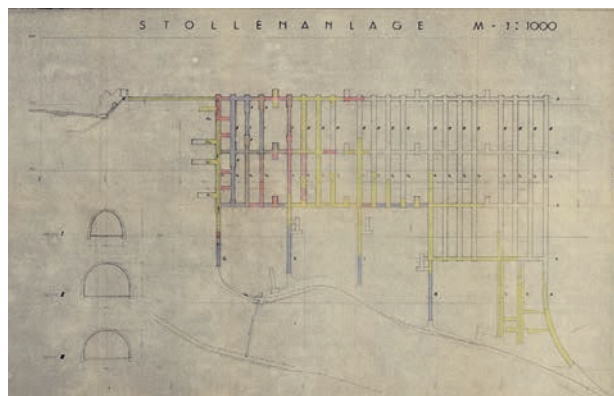
59

Pohled do štol v Litoměřicích/Leitmeritz, květen 1945

Památník Terezín

V září 1944 překládá továrna Auto Union produkci tankových motorů ze zničených budov v Siegmar-Schönau. Vězni koncentračního tábora pro ni musejí v severočeských Litoměřicích/Leitmeritz vybudovat obrovské podzemní prostory. První úseky jsou hotovy už v listopadu. Výrobní firmy Osram, kterou sem přeloží později, se však už nerozběhne. Z celkového počtu více než 16.000 vězňů jich v Litoměřicích zemře 4.500.

Plán podzemních štol v Hersbrucku, březen 1945

Bundesarchiv Berlin

Od léta 1944 musejí vězni ve franském Hersbrucku kopat štolu. V prostorách s krycím názvem B 7 se má usídlit výroba leteckých motorů firmy BMW. Realizaci přemrštěných plánů však přeruší konec války. Zdejší pracovní a životní podmínky přivodí smrt takřka polovinu z celkového počtu 9.000 vězňů.

Štít z podzemní továrny »Richard«, Litoměřice/Leitmeritz

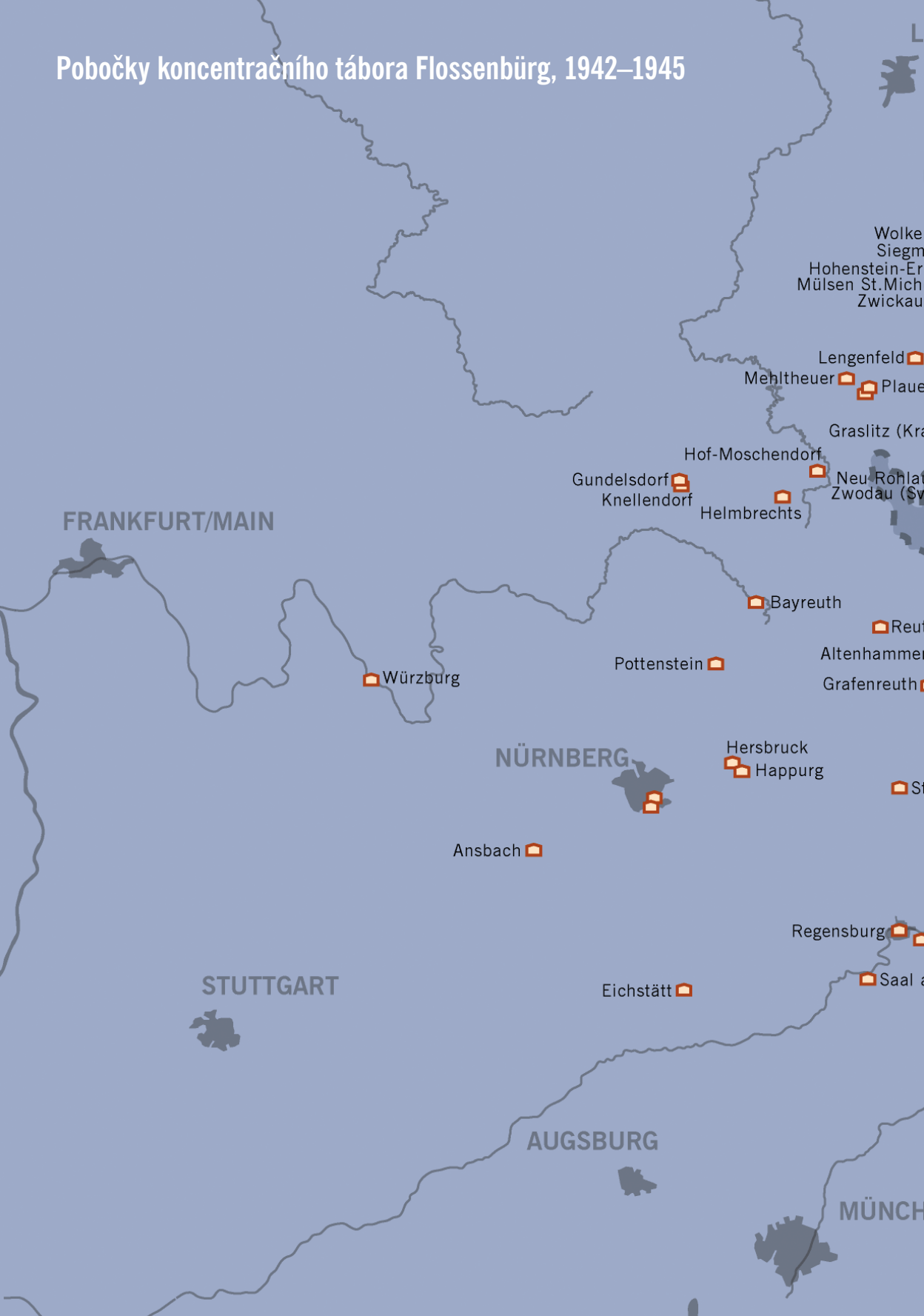
Zapůjčil Památník Terezín

Vrtné kladivo z hersbrucké podzemní prostory »Dogger«

Zapůjčilo registrované sdružení Dokumentační středisko KT Hersbruck

Pobočky koncentračního tábora Flossenbürg, 1942–1945

FRANKFURT/MAIN

Würzburg

NÜRNBERG

Ansbach

STUTTGART

AUGSBURG

MÜNCHEN

Gundelsdorf
Knellendorf

Hof-Moschendorf

Helmrechts

Bayreuth

Pottstein

Hersbruck
Happurg

Regensburg

Eichstätt

Saal a

Wolke
Siegm
Hohenstein-Er
Mülsen St.Mich
Zwickau

Lengenfeld

Mehltheuer
Plauen

Graslitz (Kra)

Neu-Rohlat
Zwodau (Sw)

Altenhammer

Grafenreuth

Reut

St

EIPZIG

Gröditz

Hirschstein/Neuhirschstein

DRESDEN

Nossen Dresden

Rochlitz

Mittweida

Hainichen

Freiberg

Flöha

Oederan

Chemnitz

Zschopau

Wilischthal

Venusberg

Hertine (Rtyně)

Aue

Eisenberg (Jezeří)

Brüx (Most)

Leitmeritz (Litoměřice)

Theresienstadt (Terezín)

Lobositz (Lvosice)

Schönheide

Johanngeorgenstadt

Krondorf-Sauerbrunn (Korunní)

Schlackenwerth (Ostrov)

Poschetzau (Božičany)

(Nová Role)

Falkenau (Sokolov)

Jungfern-Breschan

(Panenské Břežany)

PRAG

Hradischko (Hradištko)

Hohenthau

Flossenbürg

Holleischen (Holyšov)

Janowitz (Vrchotovy Janovice)

Obertraubling

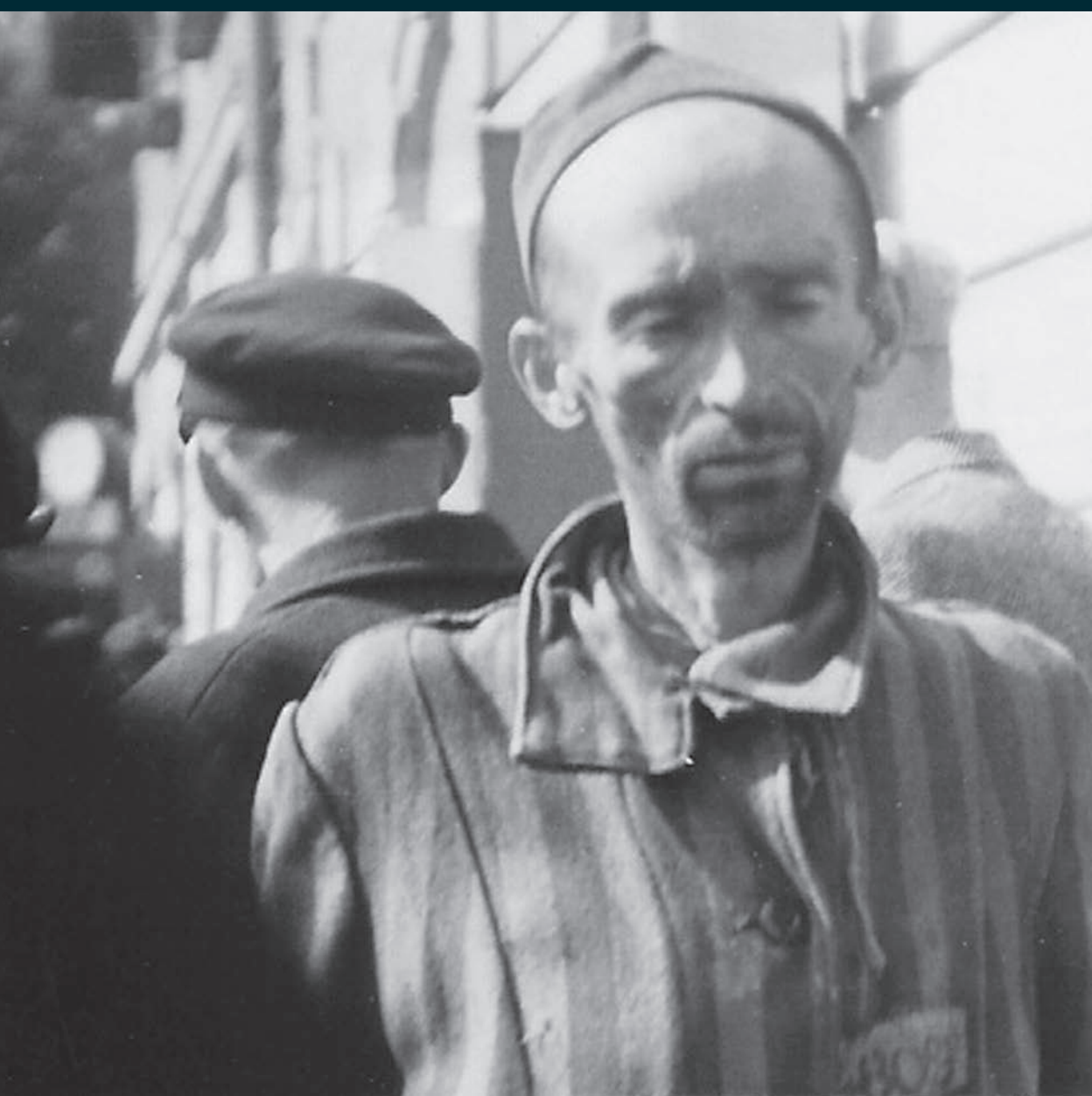
a.d. Donau

Plattling

Ganacker

Kirchham

EN

Jaro 1945

Pochody smrti. Chaos. Osvobození.

Začátkem dubna 1945 se koncentrační tábor Flossenbürg a jeho pobočky začaly rušit. Těsně před koncem války umírají na pochodech smrti tisíce vězňů vysílením, kulkou či pod ranami dozorců. Mnozí se snaží uprchnout.

23. dubna dorazí do koncentračního tábora Flossenbürg jednotky americké armády. Najdou tu 1.500 těžce nemocných lidí. Většina vězňů je tou dobou na jednom z pochodů smrti. Poslední z nich osvobodí spojenecké jednotky až 8. května.

Kromě tisíců vězňů z táborů Groß-Rosen a Buchenwald, které vyklidili nedávno předtím, odvečou příslušníci SS do Flossenbürgu i »zvláštní vězně«. Některé z nich záměrně zavraždí, mezi nimi i Dietricha Bonhoeffera.

Než se SS z tábora stáhne, zahluje stopy svého vraždění. Od poloviny dubna »evakuje« z hlavního tábora i jeho poboček přes 40.000 vězňů. Mnohadenní zmatené pěší pochody či transporty v otevřených nákladních vagónech míří na jih. SS nechce, aby se vězňové dostali do rukou Spojenců. Část strážných se vytratí, jiní záměrně usmrcují celé skupiny vězňů. Po cestě zůstává nesčetně mrtvých. Řada vězňů umírá ještě po osvobození na vysílení a nemoci.

Vězeň koncentračního tábora na roztockém nádraží, snímek tajně pořídil Vladimír Fyman 30. dubna 1945
Středočeské muzeum, Rostoky

Vyklizení hlavního tábora

Bavorskem táhnou pochody smrti

64

Koncentrační tábor Flossenbürg se začal vyklízet počít kem dubna 1945, kdy se »zvláštní vězni« deportovali do Dachau. 16. dubna vyrážejí všichni zdejší židovští vězni jižním směrem. O tři dny později se vedení rozhodne vyklidit celý tábor. Vězněné rozdělí do pochodových skupin čítajících vždy několik tisíc osob. Kdo se pokusí o útěk nebo už nedokáže jít dál, má být okamžitě zastřelen. V táboře zůstanou jen nejvážněji nemocní.

Pochody směřují do koncentračního tábora Dachau. Ale protože americká armáda postupuje rychleji, než se předpokládalo, bloudí zástupy lidí bezcílně krajem. Nakonec americké jednotky osvobozují jednotlivé rozptýlené skupiny. Podél tras, kterými pochody postupovaly, naleznou přes 5.000 chvatně pohřbených mrtvol.

Američtí vojáci exhumují vězně zavražděné u Neunburgu vorm Wald, US Army Signal Corps, 29. dubna 1945
National Archives, Washington D.C.

Boty českého vězně Františka Nachlingera

Památník KT Flossenbürg

Boty, které měl František Nachlinger při pochodu smrti z Flossenbürgu na Cham.

Pochod smrti z Helmbrechtsu do Volar/Wallern

Útrpná cesta židovských žen a dívek

65

13. dubna 1945 se vyklízí ženský pobočný tábor Helmbrechts. Krátce předtím sem z koncentračního tábora Groß-Rosen dorazil transport 621 Židovky. Komandant SS Dörr posílá takřka 1.200 žen na pochod k pobočnému táboru Svatava/Zwodau. Zejména židovské zajatkyne vystavuje Dörr mimořádným útrapám. První ženy umírají už po několika kilometrech.

Ve Svatavě Dörr zanechá nežidovské vězenkyně a k transportu přiřadí židovské ženy z místního tábora. Přes 700 Židovek pak SS-mani ženou dál směrem na jih. Poblíž českých Prachatic se příslušníci SS 4. května vytratí. Na místě a v sousedních Volarech osvobodí americké jednotky 270 zcela vyčerpaných židovských žen a dívek. Kromě nich nacházejí nespočet mrtvol.

Lékařská péče o osvobozené v provizorní volarské nemocnici,
US Army Signal Corps, 8. května 1945
National Archives, Washington D.C.

Americký vojenský lékař Frank Anker ošetřuje ve Volarech pětadvacetiletou Rajslu Pinczewskou. Dívka díky této péči přežila.

»Pohled na vysílené postavy těchto žen se nedá popsat. Sestávaly doslova už jen z kůže a kostí a jejich tváře připomínaly lebky. Pokud vím, nenajdeme ve světových dějinách doklad takové krutosti a surovosti, jaké se projevíly v přístupu k těmto ženám.«

Henry Hopper, major 5. pěchotní divize armády USA, z výpovědi před americkou komisí vyšetřující stav žen osvobozených ve Volarech, 8. května 1945

Litoměřický transport smrti

Pomoc a záchrana

66

Na jaře roku 1945 se pobočný tábor Litoměřice/Leitmeritz přeplnil tisíci vězni z táborů, které již zanikly. Koncem dubna odsud příslušníci SS vypraví transport 77 otevřených nákladních vagónů s více než 4.000 vězněnými muži a ženami.

V Roztokách u Prahy se českým civilistům podaří tento transport smrti zastavit a poskytnout vězňům potravu. Vyjednáváním se znejistělými příslušníky SS zachrání z transportu těžce nemocné. Více než třem stovkám vězněných pomohou k útěku.

SS si pod hrozbou odvetných opatření vynutí, aby vlak pokračoval v cestě. Za Prahou se k němu připojí další vagóny s vězni z pobočných táborů Hradischko/Hradištko a Janowitz/Vrchotovy Janovice. V Olbramovicích SS-mani zmasakrují 80 vězňů, aby zabránili dalším záchranným akcím. 8. května 1945 osvobodí vězně z vlaku v jihočeské Kaplici americké jednotky.

Vlak smrti projíždí městem Kralupy, snímek pořídil tajně neznámý český fotograf, 29. dubna 1945
Okresní archiv Mělník

Vagón s vězněnými ženami na roztockém nádraží, tajný snímek pořídil Vladimír Fyman, 30. dubna 1945
Středočeské muzeum, Roztoky

Osvobozený vězeň Maurice Corbeau v Kaplici, 8. května 1945

Association des Déportés de Flossenbürg et Kommandos

Krátce poté, co byl tento snímek pořízen, tento bývalý francouzský vězeň pobočného tábora Hradischko/Hradištko zemřel.

**Jan Najdr, přednosta stanice
v Roztokách u Prahy, 1953**

Středočeské muzeum, Roztoky

Vyjednáváním s příslušníky SS zachránil
přednosta stanice život stovkám vězňů.

První jídlo na svobodě, 8. května 1945

Association des Déportés de Flossenbürg et Kommandos

Obyvatelé jihočeského Velešína provizorně
pečují o vězně na hřišti.

Osvobození hlavního tábora

68

Zrána 23. dubna 1945 dorazí do Flossenbürgu jednotky 90. pěchotní divize armády Spojených států amerických. V táboře naleznou asi 1.500 smrtelně nemocných a mnoho mrtvých. Vězni osvoboditele vítají praporem s nápisem »Prisoners Happy End! Welcome!« Pohled na »živoucí kostlivce« a hromady mrtvol americké vojáky šokuje. Chvatně povolávají vojenské lékaře, kteří nebožákům okamžitě poskytnou lékařskou pomoc. I přesto řada vězňů přežije vlastní osvobození jen o několik hodin.

Vedle první pomoci představuje pro americké vojáky nejnaléhavější úkol dokumentace zločinů spáchaných ve Flossenbürgu. Ohledávají místo činu a snaží se shromažďovat důkazy.

Pozdravný prapor před komandanturou, US Army Signal Corps, 30. duben 1945
National Archives, Washington D.C.

Převoz vězně, který zemřel po osvobození, US Army Signal Corps, 3. května 1945
National Archives, Washington D.C.

Vězeňský dvůr se stal místem masových vražd. Jen v posledním válečném roce tu příslušníci SS pověsili či zastřelili zhruba 1.500 lidí, především mužů a žen z Polska a Ruska. Stopy po popravách se SS před příchodem Američanů snažila zahladit.

Jména a původ zavražděných známe jen v několika málo případech. K nim patří ženy z francouzského hnutí odporu Résistance a muži z řad vojenského odboje. Ve Flossenbürgu byli popraveni i důstojníci oddělení britských tajných služeb Special Operation Executive (SOE).

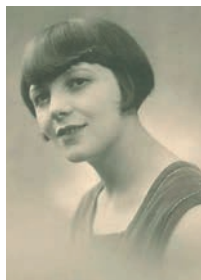

Dveře cely s otvorem pro podávání stravy a špehýrkou

Památník KT Flossenbürg.

Hélène Lignierová,
nedatováno
Soukromý majetek

Simone Michel-Lévyová,
nedatováno
Soukromý majetek

Noémie Suchetová,
nedatováno
Soukromý majetek

Tři příslušnice francouzského hnutí odporu

Simone Michel-Lévyová, Hélène Lignierová a Noémie Suchetová byly vězněny v pobočném táboře Holleischen/Holýšov, kde musely pracovat pro zbrojařskou výrobu Deutsche Metallwerke. Na jaře 1945 je příslušníci SS nařknou ze sabotáže a deportují do hlavního tábora ve Flossenbürgu. Tam je při jedné z posledních poprav 13. dubna 1945 pověsí.

Do Flossenbürgu zavlčení z Evropy

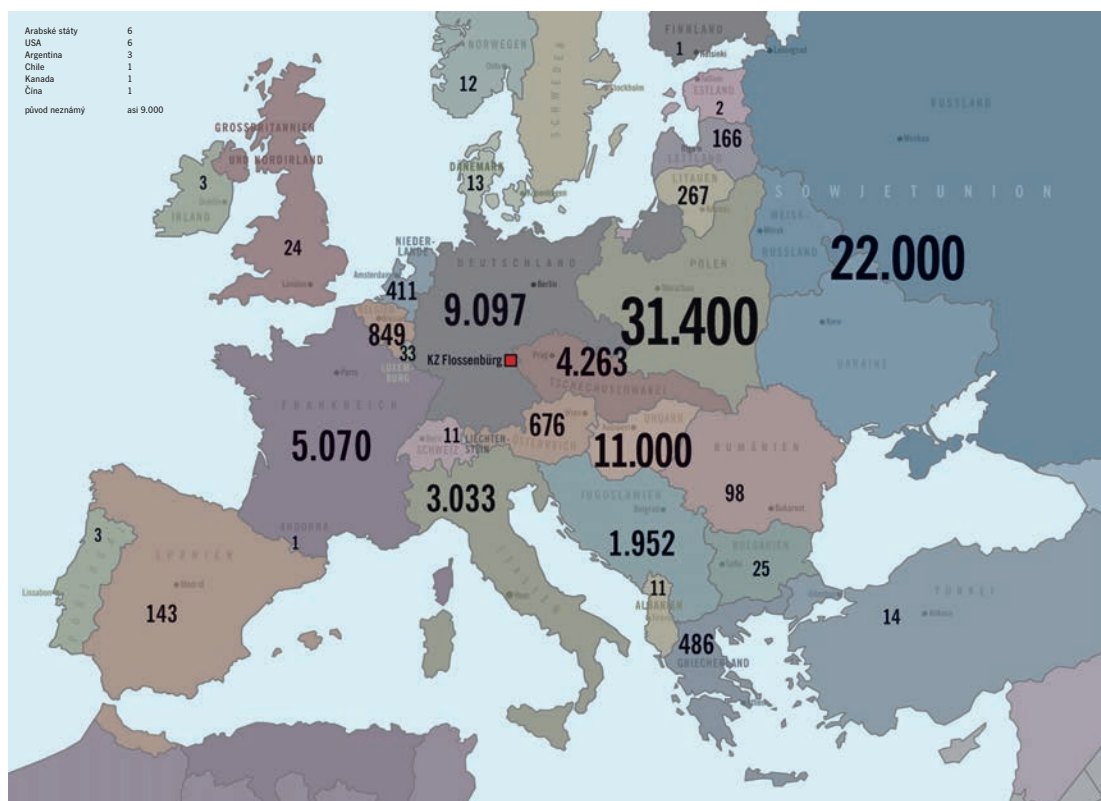
Ve Flossenbürgu byli vězněni lidé z mnoha evropských zemí. V období od května 1938 do května 1944 sem příslušníci SS a gestapa dopraví celkem 22.000 mužů. V posledním válečném roce k nim přibude dalších 78.000 osob, z toho 16.000 žen. Více než polovina vězněných je polského nebo sovětského původu. Přes 22.700 židovských vězňů pochází převážně z Polska a Maďarska.

Prvními vězni jsou Němci a Rakušané, které sem přeložili z koncentračních táborů Dachau, Buchenwald a Sachsenhausen. Počínaje rokem 1940 posílají do Flossenbürgu úřadovny gestapa zahraniční nuceně nasazené a válečné zajatce. Příslušníci SS sem z obsazených území dopravují Poláky, Rusy, Bělorusy, Ukrajince a Slovinci. Přes jiné koncentrační tábory se do Flossenbürgu dostávají občané Francie a států Beneluxu, Itálie, Jugoslávie a Řecka. Dobré tři čtvrtiny vězňů jsou registrovány teprve v posledním roce války. Po porážce varšavského povstání a vyklizení koncentračních táborů Plaszow, Osvětim a Groß-Rosen přicházejí do Flossenbürgu tisíce Poláků a polských Židů. Ještě několik dní před likvidací tábora dorazí v pochodu smrti několik tisíc vězňů z koncentračního tábora Buchenwald.

Transport civilních pracovních sil ze záchytného tábora Borisov (Bělorusko), 27. března 1944
Bundesarchiv Freiburg

Vězni a jejich původ

72

Evropa v roce 1937

Kennzeichen für Schutzhäftlinge in den Konz. Lagern

EXHIBIT "N"

Form und Farbe der Kennzeichen

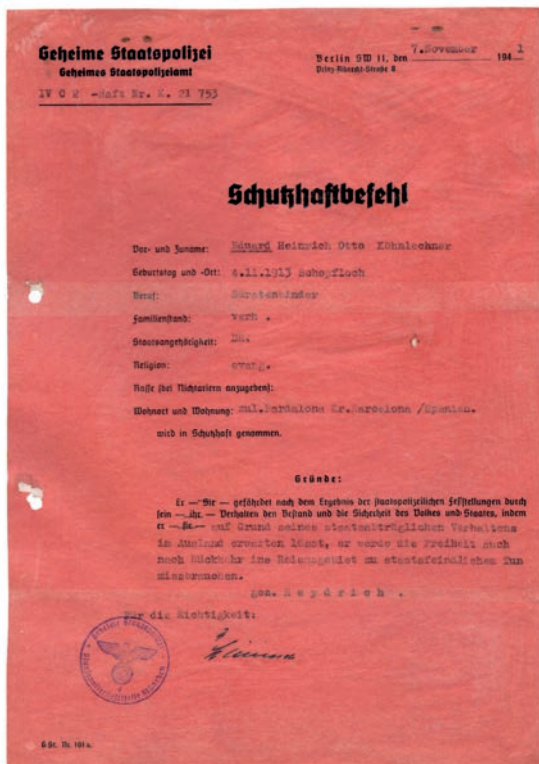
	Politisch	Berufs- Verbrecher	Emigrant	Bibel- forscher	Homo- sexuell	Asozial
Grund- farben						
Abzeichen für Rückfällige						
Häftlinge der Straf- kompanie						
Abzeichen für Juden						
Besondere Abzeichen	 Jüd. Rasse- schänder	 Rasse- schänderin	 Flucht- verdächtig	 Häftlings- Nummer	Beispiel Häftlings Nr. 2307 Rückfälliger Schutzhaft Jude Ringen & Straßengewand Nachtroubacht	
	 Pole	 Tscheche	 ehemaliger Wehrmacht angehöriger	 Häftling Ia		

Cesty vedoucí do tábora

Státní tajná policie (gestapo) a kriminální policie (kripo) zavírají především politické odpůrce nacistického režimu a ty, kteří neodpovídají rasistickým představám o nacionálněsocialistické »národní pospolitosti«. 90 procent vězňů ve Flossenbürgu tvoří »vězni ochranné vazby« gestapa. Mezi ně patří i Židé. Asi 6.000 mužů zatkne v rámci »preventivních policejních opatření« kriminální policie. Kromě nich do Flossenbürgu deportuje wehrmacht nejméně 6.000 sovětských válečných zajatců.

Lidé zadržení v rámci »policejní prevence« do Flossenbürgu přicházejí jako »profesionální zločinci« a musejí nosit zelený trojúhelník. Vězně z jiných okrajových skupin společnosti jako nezaměstnané a bezdomovce, žebráky či prostitutky, ale i Sinti a Romy označují příslušníci SS coby »asociály« černým trojúhelníkem.

Přes 4.000 německých a zahraničních odpůrců režimu dostane červený »politický« trojúhelník. Obrovskou část internovaných tvoří zahraniční nuceně nasazení muži i ženy, především z východní Evropy. I oni nosí červený trojúhelník. Písmeno na červeném trojúhelníku značí jejich národnost, Židé mají navíc ještě žlutý trojúhelník. Barva trojúhelníku i písmeno na něm rozhodují o tom, jaké postavení vězně v táboře čeká.

Rozkaz k ochranné vazbě Eduarda Köhnlechnera vydaný Hlavním úřadem pro říšskou bezpečnost, 1941

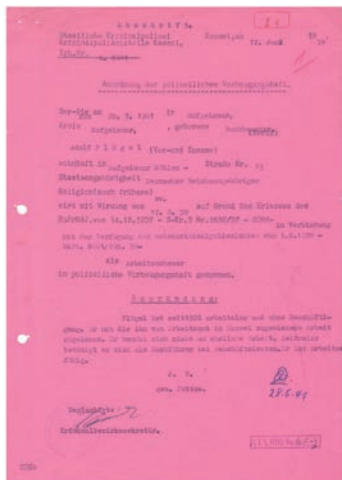
Państwowe muzeum Stutthof

»Odůvodnění: Svým chováním ... ohrožuje existenci a bezpečnost národa a státu, přičemž lze očekávat, že i po návratu na území říše bude zneužívat svobody k protistátní činnosti.«
Eduardu Köhnlechnerovi vytýkali, že za španělské občanské války bojoval v mezinárodních brigádách. V roce 1941 ho vídeňské gestapo pošle jako »vězně politické ochranné vazby« do koncentračního tábora Flossenbürg. V červenci 1942 ho příslušníci SS deportují do koncentračního tábora Stutthof.

Trojúhelníková značka a vězeňské číslo polského vězně Bogdana Jaskulského

Památník KT Flossenbürg

Rozkaz k preventivní policejní vazbě Adolfa Flögela, 1938
Mezinárodní pátrací služba Červeného kříže, Bad Arolsen

»Odůvodnění: Flögel je od roku 1926 nezaměstnaný. Práci, kterou mu přidělil pracovní úřad v Kasselu, odmítl.«

V červnu 1938 pošle kasselská kriminální policie Adolfa Flögela do koncentračního tábora Sachsenhausen, protože je nezaměstnaný. Od dubna 1941 do ledna 1943 je jako »asociál« vězněn ve Flossenbürgu. Poté ho propustí.

Otisky dlaní a prstů Franze Kottäuse dokumentované kolínskou kriminální policií, 1943
NS-Dokumentationszentrum Köln

Poprvé zařadila kolínská kriminální policie Franze Kottäuse do své kartotéky zločinců v roce 1936 pro pokus o krádež. V prosinci 1943 se jako vězeň tzv. preventivní vazby dostane do koncentračního tábora. Jeho smrt 2. dubna 1944 ve Flossenbürgu je na kartě zaznamenána.

Grigorij Grigorjevič Miščenko (vlevo nahoře),
Ostrog (Ukrajina) 1940
Soukromý majetek

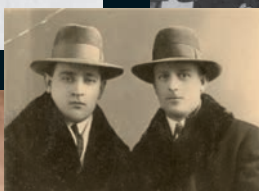
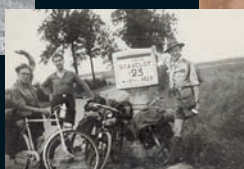
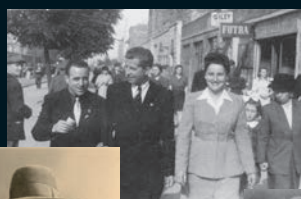
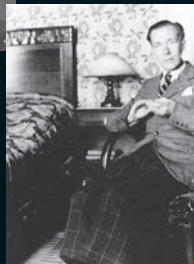
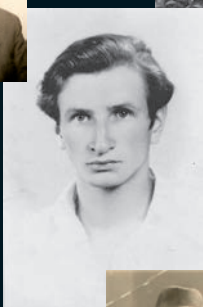
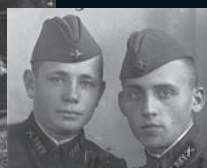
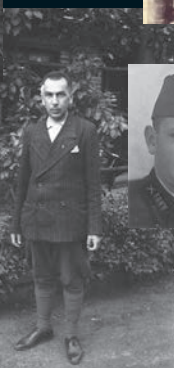
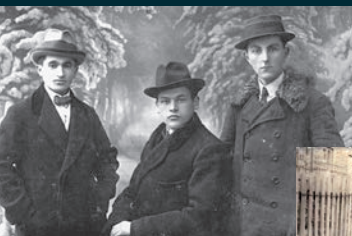
Oddíly zvláštního určení gestapa prováděly selekce sovětských válečných zajatců. Pátraly po ideologických a »rasových« protivnících, které pak posílali na popravu do nejbližšího koncentračního tábora. Počínaje zářím 1941 zavraždí příslušníci flossenbürské SS kulkou či smrticí injekcí přes 1.000 vybraných rudoarmějců.

Grigorije Miščenka předají vojáci wehrmachtu gestapu 10. prosince 1941, deportují ho do koncentračního tábora Flossenbürg, kde ho příslušníci SS zastřeli.

Identifikační známka sovětského válečného zajatce Konstantina Fomiče Volkoresova, archeologický nález, 2001
Památník KT Flossenbürg

Důstojníka poslalo do koncentračního tábora Flossenbürg řezenské gestapo 21. dubna 1944. Po deseti týdnech ho deportovali do koncentračního tábora Sachsenhausen. Jeho další osud není znám.

Vězni

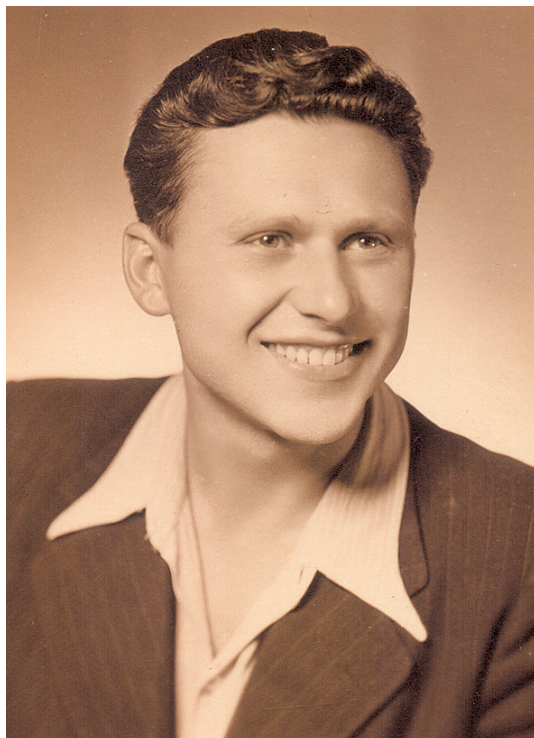
Většina vězněných se do tábora dostala kvůli svému původu. Nacionálněsocialistické rasové učení prohlásilo Židy a příslušníky jiných národů a etnik za »podlidi«. Mnozí jsou pronásledováni pro své politické přesvědčení, protože kritizovali režim anebo projevovali odpor. Další tu skončili pro vlastní víru, anebo protože podle vládnoucí ideologie údajně ohrožovali »zdravý národní organismus«.

Koncentrační tábor Flossenbürg a jeho pobočky věznily 100.000 lidí náležících k 47 národnostem: 84.000 mužů, 16.000 žen a dokonce i děti. Za číslý se skrývají jednotlivé osudy. Kdo jsou tito vězňové? Proč tu jsou? A co s nimi bude?

V březnu 1939 obsadila německá vojska českou část Československa. Území je prohlášeno za »Říšský protektorát Čechy a Morava«. Odpor obyvatel se okupanti snaží zlomit všemi dostupnými prostředky. Po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha v květnu 1942 Němci teror zesílí. Desetitisíce Čechů skončí v koncentračních táborech.

Koncentrační tábor Flossenbürg vězní Čechy od ledna 1940. Jsou to první zdejší zahraniční vězni. Do roku 1945 jich tu registrují přes 3.800. 700 z nich – mezi nimi i 400 žen – má židovský původ. Pětina všech českých vězňů zemře.

František Wretzl, kolem roku 1941
Soukromý majetek

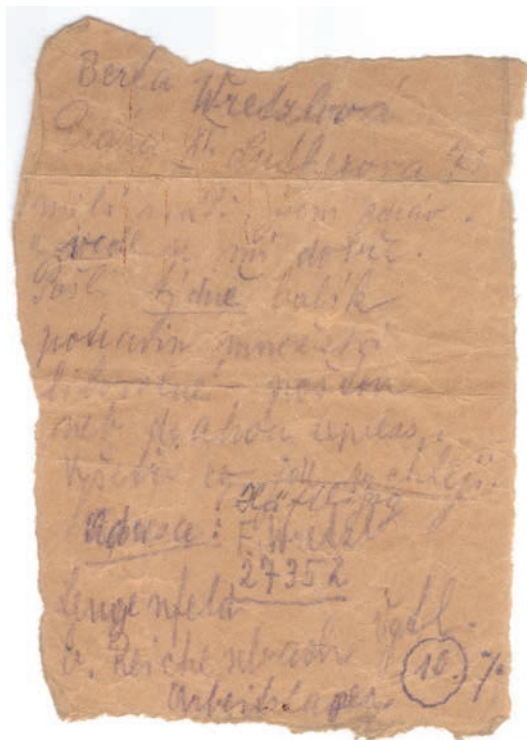
Skautský odbojář

František Wretzl

Narozen 27. října 1919

František Wretzl se narodil na pražském Žižkově. Po maturitě na obchodní akademii pracuje v podniku, který vlastní židovská rodina. Volný čas tráví od časného mládí mezi skauty. Když Němci v Protektorátu skautské organizace zakáží, zapojí se František Wretzl se svým oddílem do odbojové činnosti.

10. července 1944 ho v Praze zatknou gestapo. Je podroben výslechům a mučení, ale neprozradí jediné jméno svých spolubojovníků. Poté ho převezou do terezínského Malé pevnosti. Koncem září 1944 přichází František Wretzl do Flossenbürgu. Pětadvacetiletého mladíka uzná táborový lékař »práce schopným« a pošle ho do pobočného tábora Lengenfeld. SS tento lágr vyklidí v polovině dubna 1945. Během pochodu smrti se v západních Čechách Františku Wretzlvi podaří uprchnout. Protluče se do Prahy, kde se těsně před koncem války aktivně zúčastní povstání proti německým okupantům. Po válce František Wretzl vystuduje vysokou školu a pracuje ve výzkumném ústavu. O svých zážitcích z koncentračního tábora nemluví celá desetiletí ani v nejužším rodinném kruhu. Není schopen ani zhlédnout historickou výstavu o této době.

Moták Františka Wretzla, nedatováno

Soukromý majetek

Od října 1944 byl František Wretzl vězněm pobočného tábora Lengenfeld. S pomocí české nucené nasazené se mu podařilo poslat tento moták matce.

Ve Flossenbürgu s otcem

Miloš Volf

Narozen 2. června 1924

Miloš Volf vyrostl v jihočeském Táboře. Studoval gymnázium a vypomáhal otci v koloniálu. Za okupace se rodina Volfova zapojí do odboje. Patnáctiletý Miloš pracuje pro podzemní hnutí jako spojka. Jeho rodiče skrývají osoby hledané gestapem. V únoru 1943 celou rodinu zatknou.

Po surových výsleších a několikaměsíčním věznění Miloše Volfa a jeho otce počátkem roku 1944 deportují do koncentračního tábora Flossenbürg. Tam musí oba pracovat nejprve v lomu, později v letecké výrobě firmy Messerschmitt. Miloš Volf přežije i díky svému uměleckému nadání. Aby získal stravu navíc, maluje pro kápa a pro SS-many. V tajných karikaturách zachycuje i život v táboře. V dubnu 1945 se otec se synem na pochodu smrti dočkají svobody.

Oba se vrátí do Tábora, pobyt v koncentračním táboře Ravensbrück přežije i matka. V socialistickém Československu se demokraticky smýšlející rodina dočká dalšího pronásledování. Otce na sklonku čtyřicátých let pošlou do pracovního lágru. Miloš Volf přijde po neúspěšném »Pražském jaru« o práci v Československé televizi. Až do vysokého stáří aktivně usiluje o česko-německé smíření.

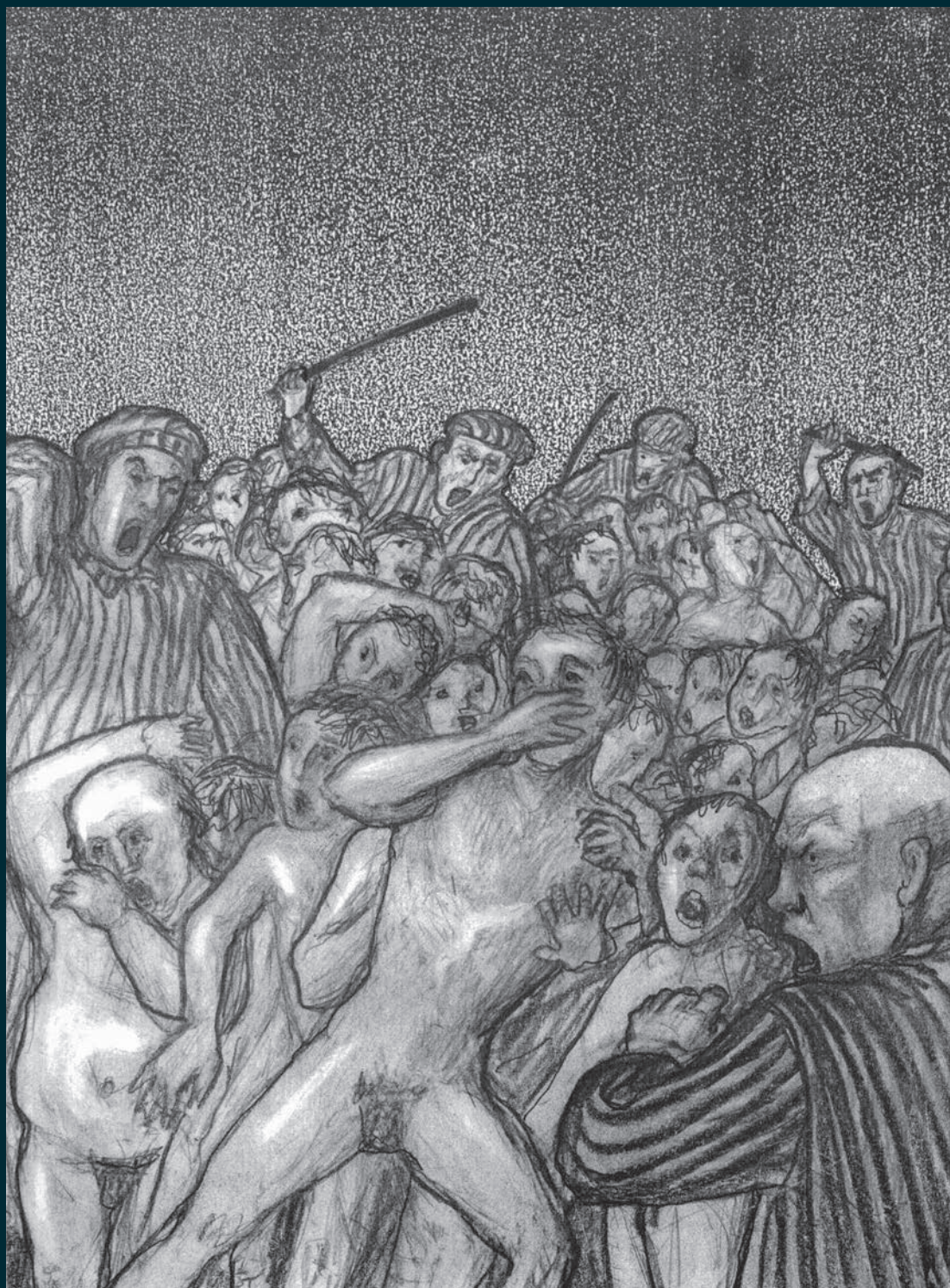
Miloš Volf před zatčením, kolem roku 1942
Soukromý majetek

Miloš Volf: Písař, 1944

Soukromý majetek

Miloš Volf pracoval jako písař na bloku č. 6.
V karikatuře zachytil sám sebe.

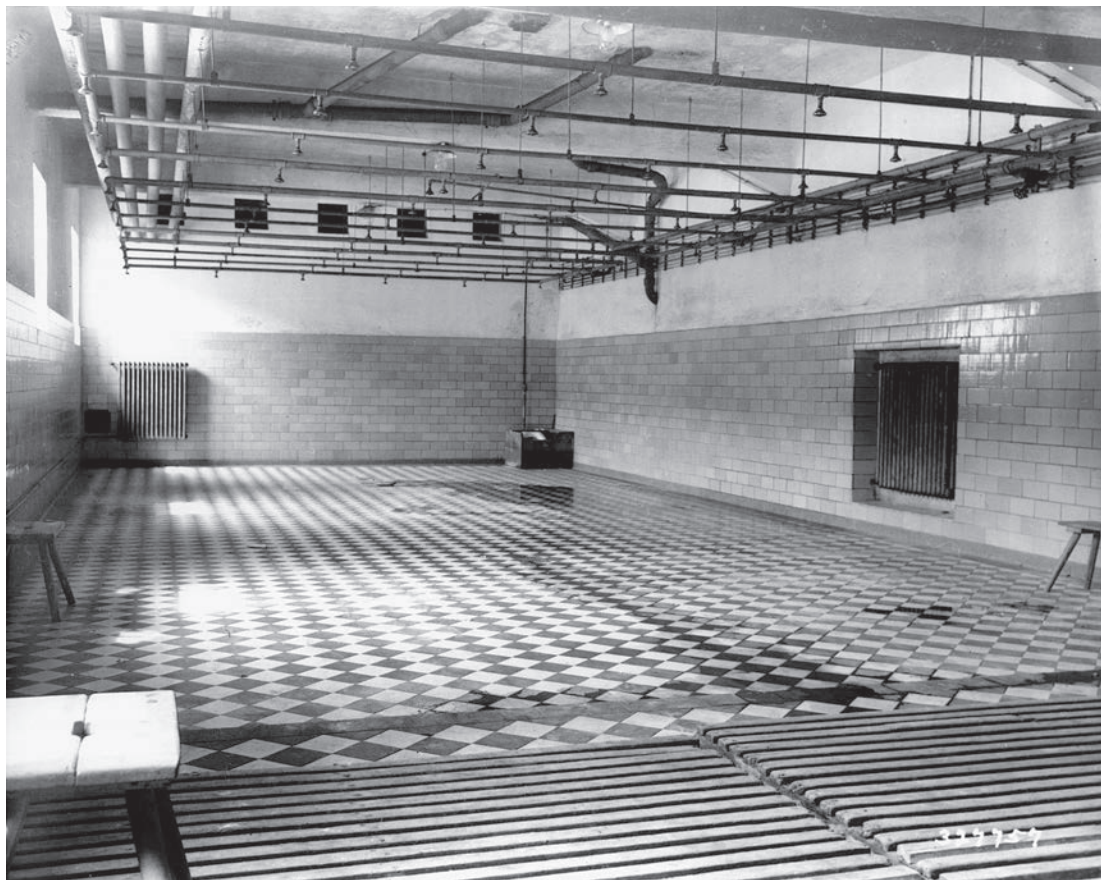

Od člověka k číslu

Příslušníci SS a káповé ženou vězně do sklepa prádelny. Nově příchozí se musejí svléct. Oblečení a osobní věci jsou jim odebrány. Nazí musejí čekat až jim jiní vězni oholí hlavy i těla. Mají ztratit veškerou důstojnost.

Ve vězeňských sprchách vězňům příslušníci SS i káповé nadávají, bijí je a mučí. Ze sprch mnohdy teče vařící, anebo naopak ledová voda. Nesmírně bolestivě působí i silný proud vody stříkající pod vysokým tlakem z hadice. Vězni musejí mnohdy čekat celé hodiny mokří a nazí, anebo stát dlouho venku při apelu. Od první chvíle jde o život a o smrt.

Kdo tyto útrapy přežije, musí obléct pruhovaný lágový oděv opatřený číslem a barevným trojúhelníkem. Pak ho přidělí na blok. Pak už nemá jméno. Stane se pouhým číslem.

Vězeňské sprchy po osvobození, 4. května 1945

National Archives, Washington D.C.

»Pak nás nahnali do sprch, abychom se umyli. Kápo pouštěl střídavě horkou a studenou vodu. Všichni prchali do koutů, byla to hrůza! A on nás tloukl gumovou hadicí a říkal: já už vás, vy svině, naučím se mýt, jste špinaví jak prasata. V těch sprchách nás nechali celou noc. Pak nás nahnali na apelplac. Tam už ležely připravené pruhované mundúry, které pro nás extra vyrobili. Naše šaty byly pryč. Určení vězňové, takzvaní starší, nás pak rozdělili na bloky.«

Jevgenij Obolenskij o příchodu do koncentračního tábora Flossenbürg v únoru 1945

Koncentrační tábor Flossenbürg 1938 – 1945

Vybrané texty a fotografie z výstavy věnované historii tábora

Vydal: Památník KT Flossenbürg

Koncept a redakce brožury: Johanna Wenschová

Odborná příprava výstavy:

Ulrich Fritz, Klaus Heidler, Johannes Ibel, Christa Schikorraová,
Alexander Schmidt, Jörg Skriebleit, Johanna Wenschová

Vedoucí projektu: Jörg Skriebleit

Koordinace projektu: Alexander Schmidt

Grafická úprava: Hinz & Kunst Graphisches Atelier

Peter Wentzler, Dirk Laube, Matthias Langer
www.hinzundkunst.com

Překlad: Veronika Dudková

Revize českého textu: Jana Havliková

Tisk: Sigert GmbH, Braunschweig

© Památník KT Flossenbürg

KZ-Gedenkstätte Flossenbürg
Gedächtnisallee 5-7
92696 Flossenbürg

Tel.: +49 (0) 9603-921980

Fax: +49 (0) 9603-921990

www.gedenkstaette-flossenbuerg.de

Titulní snímek: Pohled na území koncentračního tábora, zima 1939/40

(mezery graficky doplněny)

Soukromý majetek

ISBN 978-3-9811810-0-5

ISBN 978-3-9811810-0-5
5,80 €